

MIME
Mobility and Inclusion
in Multilingual Europe

studio taalwetenschap

MIME - MEERTALIGHEID

derde expertmeeting

Meertaligheid

in het basis- en voortgezet onderwijs.

Focus op beleid en uitvoering in Amsterdam

Roeterseilandcomplex
Universiteit van Amsterdam

2 oktober 2017

Organisatie

De MIME expertmeetings zijn een gezamenlijk initiatief geweest van Virginie Mamadouh, László Marác en Federico Gobbo van de Universiteit van Amsterdam, en van Karijn Helsloot van Studio Taalwetenschap te Amsterdam (ten tijde van de eerste twee meetings werkzaam bij Hogeschool Windesheim, te Zwolle). De eerste twee expertmeetings hebben plaatsgevonden in 2016, daarna vond een publiek debat plaats in mei 2017, en deze derde expertmeeting heeft plaatsgevonden in oktober 2017. Bij deze laatste meeting is Moniek Sanders van het ABC, onderwijsadviesdienst van Amsterdam, ook nauw betrokken geweest. Leya Egilmez en Tijmen Kuyper hebben noodzakelijke hand- en spandiensten verricht.

Copyright

In 2018 zijn de inleidingen, presentaties en conclusies van de drie meetings en het debat in PDF-bundels door Studio Taalwetenschap bijeengebracht. De documenten zijn ook nog steeds bereikbaar via <http://meertaligamsterdam.socsci.uva.nl/Expertmeeting.html> .

Karijn Helsloot en Virginie Mamadouh zijn de editors van de bundels. Het copyright van diapresentaties ligt bij de auteurs zelf.

C.J. Helsloot & V.A. Mamadouh (eds.), 2016, **MIME - Meertaligheid**. *Eerste expertmeeting: Meertaligheid in het basis- en voortgezet onderwijs*. Studio Taalwetenschap, Amsterdam & Universiteit van Amsterdam

C.J. Helsloot & V.A. Mamadouh (eds.), 2016, **MIME - Meertaligheid**. *Tweede expertmeeting: Meertaligheid in het basis- en voortgezet onderwijs, 2016*. Studio Taalwetenschap, Amsterdam & Universiteit van Amsterdam

C.J. Helsloot (ed), 2017, **MIME - Meertaligheid in het onderwijs: Wet- en regelgeving en beleid**. *Verslag van het publieke debat ihkv The Politics of Multilingualism, 22-24 mei 2017*. Studio Taalwetenschap, Amsterdam

C.J. Helsloot & V.A. Mamadouh (eds.), 2018, **MIME - Meertaligheid**. *Derde expertmeeting: Meertaligheid in het basis- en voortgezet onderwijs. Focus op beleid en uitvoering in Amsterdam*. Studio Taalwetenschap, Amsterdam & Universiteit van Amsterdam

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
<i>Virginie Mamadouh, Universiteit van Amsterdam</i>	
Oproep Meertaligheid in het onderwijs: elke taal telt mee, 2015	4
<i>Karijn Helsloot en Gerrit Jan Kootstra</i>	
Deelnemers MIME 3	7
Inleiding derde expertmeeting:	10
Dynamische meertalig onderwijs, thuishalen in het onderwijs en Taal-naar-Keuze	
<i>Karijn Helsloot, Studio Taalwetenschap, Amsterdam</i>	
Monitor diversiteit in het Amsterdamse onderwijs	20
<i>Lotje Cohen, Gemeente Amsterdam, Onderzoek, Informatie en Statistiek</i>	
TALAVO , Taalachtergrond van Leerlingen in het Amsterdamse Voortgezet Onderwijs	28
<i>Kyra Hanekamp, Universiteit van Amsterdam</i>	
Terugblik op het Amsterdamse taalbeleid, en nieuwkomers in Zuidoost	35
<i>Marja Borgers, Projectenbureau Primair Onderwijs Zuidoost</i>	
Taaldiversiteit op school: de situatie in Vlaanderen	41
<i>Orhan Agirdag, Universiteit van Amsterdam en Universiteit Leuven</i>	
De Kopklas, een kans voor kinderen	54
<i>Martine Keuning, Kopklas Amsterdam</i>	
Meertaligheid in de opleiding tot docent basisonderwijs	59
<i>Marcel Heeremans, iPabo Amsterdam</i>	
Een schets van meertaligheid in de onderwijspraktijk	66
<i>Jacqueline Brecher, Basisschool Rosj Pina, Amsterdam</i>	
Meertaligheid in het onderwijs: visies vanuit de onderwijsadviesdienst	70
<i>Moniek Sanders, het ABC, Amsterdam</i>	
Conclusies en aandachtspunten	76
<i>Karijn Helsloot, Studio Taalwetenschap, Amsterdam</i>	
POMA Aanmeldingsformulier	77
Netwerk Primair Onderwijs Meertaligheid in Amsterdam en omstreken	

Voorwoord

Langzaam maar zeker krijgt het besef opgang dat meertaligheid meer is dan het naast elkaar bestaan van afzonderlijke talen, meer dan sequentiële eentaligheid. Er is toenemende erkenning voor de grote taaldiversiteit in steden als Amsterdam, en voor het belang van meertaligheid in het dagelijks leven van hun inwoners. Echter, de consequenties voor het inrichten van het onderwijs zijn lang niet duidelijk. Lessen uit de taalkunde over taalverwerving en taalcontact, uit de onderwijskunde over heterogene klassen, zelfbeeld en ontplooiing van de leerlingen, en uit de sociale wetenschappen over sociale cohesie en taalgerelateerde machtsverhoudingen, zijn nog lang niet bezonken in het onderwijsbeleid. Lange tijd draaide het vooral om de verwerving van het Nederlands, het Engels als mondiale communicatietaal en het Duits en Frans als buurlandtalen. Heden ten dage nemen de discussies toe over het belang van de thuistalen van leerlingen in het onderwijs, alsook van andere Europese nationale en regionale minderheidstalen, en van mondiale talen anders dan het Engels. De rol van talen in de pluriforme onderwijsomgeving is steeds meer een issue.

De serie *MIME Expertmeetings meertaligheid in het onderwijs* is een gezamenlijk initiatief geweest van de Amsterdamse tak van MIME en van Karijn Helsloot van Studio Taalwetenschap, met het doel deskundigen en betrokkenen in het basis-, voortgezet en hoger onderwijs, rond de tafel te krijgen om ervaringen met meertaligheid in het onderwijs met elkaar te delen.

MIME staat voor ***Mobility and Inclusion in Multilingual Europe / Mobiliteit en Meertaligheid in een Meertalig Europa*** en is een Europees onderzoeksproject naar meertaligheid in Europa, medegefinancierd door de Europese Commissie (2014-2018), in het kader van het zevende Kaderprogramma voor onderzoek en ontwikkeling. Het is een multidisciplinair project dat de vele sociale facetten van meertaligheid verkent, met een beter evenwicht tussen mobiliteit en inclusie in gedachte. De Amsterdamse deelnemers zijn betrokken bij deelprojecten over taalpolitiek, stedelijke meertaligheid, en onderwijs.

De aanleiding tot de samenwerking was de oproep van taalkundigen Karijn Helsloot en Gerrit Jan Kootstra getiteld *Meertaligheid in het Onderwijs: elke taal telt mee!* - uit november 2015, in *Trouw* gepubliceerd op 7 december 2015. László Marác, medecoördinator van het Europese project *Mobility and Inclusion in Multilingual Europe* (MIME), besloot daarop Karijn Helsloot te vragen een expertmeeting te organiseren over dit onderwerp bij de Universiteit van Amsterdam. En zo geschiedde, samen met de andere leden van de Amsterdamse MIME groep, Virginie Mamadouh (sociale geografie), Federico Gobbo (algemene taalwetenschap), en student-onderzoekers Nesrin El Ayadi (sociale geografie) en Christopher Houtkamp (Europese studies) van Europese Studies.

Een van de doelstellingen was om met alle betrokken sectoren bijeen te komen: het basis- en voortgezet onderwijs (po en vo) dat de primaire doelgroep vormt, het hoger beroepsonderwijs (hbo) dat de lerarenopleidingen verzorgt, het wetenschappelijk onderwijs (wo) dat onderzoek doet naar talen en meertaligheid en naar (psycho)sociaal gedrag, en ten slotte, overheidsorganisaties en onafhankelijke instellingen met onderwijs en welzijn in hun pakket. De aanwezigen vormden een afspiegeling van deze sectoren.

Sinds 2016 hebben drie expertmeetings plaatsgevonden (in maart 2016, oktober 2016 en oktober 2017) en een openbaar debat (op april 2017). Voor u ligt het verslag van de derde expertmeeting, in de vorm van samenvattingen en presentatiedia's. Ze getuigen van de uitdagingen, maar ook van de veelheid aan initiatieven en van een grote dynamiek. Het is nu zaak om de bestaande kaders en middelen optimaal te gebruiken om betere leeromgevingen voor meertaligheid te creëren en vooral om de taalrijkdom van leraren, leerlingen en ouders in de stad tot bloei te laten komen.

Virginie Mamadouh, Universiteit van Amsterdam
Karijn Helsloot, Studio Taalwetenschap

Meertaligheid in het Onderwijs: elke taal telt mee!

Mondialisering bepaalt onze samenleving. We gaan grenzen over voor vakantie, werk of familie. Onze leefwereld is steeds diverser, en óók steeds meertaliger. Terecht dus dat er aandacht is voor vreemde talen in het basisonderwijs. Platform Onderwijs 2032 adviseert om vanaf groep 1 met Engels te starten, en staatssecretaris Sander Dekker roept op om Duits en Frans vroeg aan te bieden in grensstreekscholen.

Maar waarom alleen deze talen? Een derde tot de helft van de leerlingenpopulatie gebruikt thuis een andere taal, al dan niet naast het Nederlands. Zo zijn er kinderen met Surinaamse, Antilliaanse, Indonesische of Molukse wortels, en kinderen van arbeidsmigranten uit bijvoorbeeld Turkije, Marokko en meer recent, Polen of Roemenië. Er zijn kinderen van asielzoekers uit Iran, Afghanistan en Somalië, en nieuwe stromen vluchtelingen komen er aan, uit o.a. Syrië en Irak. En natuurlijk zijn er ook Nederlandse kinderen die thuis Fries of een dialect spreken. Voor al deze kinderen is meertaligheid een *fact of life*.

Deze vorm van meertaligheid krijgt echter in het onderwijs maar weinig ruimte en waardering. De rol van het Nederlands als voertaal staat buiten kijf, net als de focus op het versterken van de taalvaardigheid Nederlands. Bij het verwerven van het Nederlands, van het Engels of van welke taal dan ook, maakt de leerling met een 'tweede' taal indirect gebruik van zijn kennis. Zo doet de mens dat met alles: voortbouwen op wat je weet. Waarom mag dat niet expliciet worden benoemd als het om taal gaat? Lang dacht men dat het kinderbrein niet meer dan één of twee talen aankon, dat het vroeg aanleren van het Engels ten koste ging van het Nederlands, en dat het gebruik van een andere thuistaal inburgering in de Nederlandse samenleving in de weg stond. Recent onderzoek laat zien dat kinderen met gemak verschillende talen naast elkaar kunnen leren en gebruiken, dat het beheersen van meer dan één taal culturele en economische verrijking betekent, én dat het cognitieve voordelen heeft. En misschien wel het belangrijkste inzicht: ruimte geven aan de eigen taal zorgt voor emotioneel evenwicht en voor een positieve houding van de leerling zelf. Wanneer eigenheid wordt toegestaan, nemen veiligheid en welbevinden toe.

Wat betekent het nu voor een leerkracht als er vier, tien of meer verschillende taalachtergronden aanwezig zijn in een klas? Hoe doe je dat, als je zelf geen Twents, Pools of Arabisch spreekt? Universiteiten, hogescholen en andere instellingen doen al jaren onderzoek naar taal en taalverwerving. Zij kunnen bijdragen aan bijscholing, begeleiding en lesmaterialen, voor alle leeftijden en sectoren. Dus, taalexperts, sla de handen ineen om leraren over de drempel te helpen. Bestuurders van universiteiten en hogescholen, geef toekomstige leerkrachten de handvatten om te werken in cultureel diverse omgevingen: een leerlijn meertaligheid in de pabo, een masteropleiding taalvergelijking en meertaligheid. Laat elk mens zich ontwikkelen door ook zijn moedertaal, zijn thuistaal, daarbij in te mogen zetten. Een vreemde taal *mag* in de klas, de eigen taal *helpt* in de klas, de thuistaal *telt* in de klas!

Zwolle, 25 november 2015

Dr. Karijn Helsloot & Dr. Gerrit Jan Kootstra, Hogeschool Windesheim

Deze oproep is medeondertekend door:

Harry Frantzen, Hogeschool Windesheim
Dick de Wolff, Hogeschool Utrecht
Pieter Muysken, Radboud Universiteit
Guus Extra, Tilburg University
Hans Bennis, Meertens Instituut
Jacomine Nortier, Universiteit Utrecht
Rick de Graaff, Universiteit Utrecht, Hogeschool Inholland
Ellen-Rose Kambel, Rutu Foundation
Ad Backus, Tilburg University
Alex Riemersma, Stenden Hogeschool, NHL Hogeschool Leeuwarden
Alessandra Corda, Hogeschool van Amsterdam
Leendert-Jan Veldhuijzen, De Nieuwe Internationale School Esprit
Mathi Vijgen, Hogeschool Utrecht
Hanke Drop, Hogeschool Utrecht
Leonie Cornips, Maastricht University, Meertens Instituut
Merel Keijzer, Rijksuniversiteit Groningen
Jan Berenst, NHL Hogeschool Leeuwarden
Paul Leseman, Universiteit Utrecht
Joep Bakker, Radboud Universiteit
Abram de Swaan
Liesbeth Schlichting
Folkert Kuiken, Universiteit van Amsterdam
Erna van Koeven, Hogeschool Windesheim
Maaïke Hajer, Hogeschool Utrecht
Anne Baker, Universiteit van Amsterdam
Jeannette Schaeffer, Universiteit van Amsterdam
Jan Doelman, Hogeschool Windesheim
Martin 't Hart, Hogeschool Inholland
Hanneke Pot, Hogeschool Inholland
Irene van Adrighem, Hogeschool Inholland
Anneke Smits, Hogeschool Windesheim
Frederike Groothoff, leerkracht PO en UU
Sharon Unsworth, Radboud Universiteit
Aafke Hulk, Universiteit van Amsterdam
Eddie Denessen, Radboud Universiteit
Wander Lowie, Rijksuniversiteit Groningen
Beppie van den Bogaerde, Universiteit van Amsterdam / Hogeschool Utrecht
Everdiene Geerling, Stichting Nederlands Onderwijs in het Buitenland
Orhan Agirdag, Universiteit van Amsterdam
Janet van Hell, Pennsylvania State University, USA
Ton Dijkstra, Radboud Universiteit
Bert Meijer, Hogeschool Windesheim
Lex Stomp, Hogeschool Windesheim
Federico Gobbo, Universiteit van Amsterdam / Università Milano-Bicocca
László Marác, Gumilyov Eurasian National University / Universiteit van Amsterdam

Deelnemers MIME 3

Orhan Agirdag

o.agirdag@uva.nl

Als taalkundige werkzaam aan de UvA en de KU Leuven. Werkt veelvuldig samen met Vlaamse meertaligheidsexperts als [Piet van Avermaet](#).

www.orhanagirdag.com en www.uva.nl/profiel/a/g/o.agirdag/o.agirdag.html

Alex Bakker

alex.bakker@amosonderwijs.nl

Directeur van basisschool [De Kinderboom](#) in Amsterdam Noord, onderdeel van [AMOS](#).

Marieke Beentjes

m.beentjes@het4e.nl

Docent Economie op [Het 4e Gymnasium](#), en schoolcoördinator en onderzoeker bij [Taal-naar-Keuze](#) project van de [Espritscholen](#).

Catherine van Beuningen

c.g.van.beuningen@hva.nl

Senior onderzoeker [Vakdidactiek van de moderne vreemde talen, HU](#), en hoofddocent Nederlands, [Faculteit Onderwijs en Opvoeding, HvA](#). <https://catherinevanbeuningen.weebly.com/>

Marja Borgers

mborgers@ppozo.nl

Taalkundige, voorheen projectleider Taalweb Amsterdam; tegenwoordig coördinator Nieuwkomers bij Projectenbureau Primair Onderwijs ZuidOost ([PPOZO](#)). www.linkedin.com/in/marja-borgers-72139014/

Jacqueline Brecher

IB@rosjpina.nl

Intern begeleider op basisschool [Rosj Pina](#).

Josine Burgers

jburgers@hetabc.nl

Stagiaire bij het ABC als masterstudent [NT2 en meertaligheid, UvA](#).

Lotje Cohen

lotje.cohen@amsterdam.nl

Onderzoeker bij de dienst [Onderzoek, Informatie en Statistiek](#) van de Gemeente Amsterdam. www.linkedin.com/in/lotje-cohen-a473451b/

Fleur Daemen

fleur.daemen@gmail.com

Stagiaire bij [Studio Taalwetenschap](#), en [Montessorischool Landsmeer](#). Master Engels, en student NT2 en meertaligheid, UvA. <https://www.linkedin.com/in/fleur-daemen-03024a9/>

Leya Egilmez

z.egilmez@uva.nl

Masterstudent [Language & Society, UvA](#). Onderzoeksassistent bij dr. [László Marác](#).

Colette Ettes

c.ettes@mundus.espritscholen.nl

Vakgroepvoorzitter NT2, [Mundus College](#) Amsterdam.

Federico Gobbo

f.gobbo@uva.nl

Hoogleraar [Interlinguïstiek en Esperanto, UvA](#) en Milano Bicocca, en verbonden aan MIME.

<http://www.uva.nl/en/profile/g/o/f.gobbo/f.gobbo.html>

Mtinkheni Gondwe

mgondwe@nuffic.nl

Senior beleidsmaker Internationalisering PO en VO, bij de [Nuffic](#).

<http://www.hutac.com/speaker/gondwe-mtinkheni>

Anna de Graaf

redactie@meertalig.nl

Taalkundige, werkzaam bij de Taalstudio, en redacteur van [Meertalig.nl](#).

<https://www.linkedin.com/in/anna-de-graaf-2a864030/>

Simone Groot

simonegroot@ooda.nl

Adviseur passend onderwijs bij [Openbaar Onderwijs aan de Amstel](#).

<https://www.linkedin.com/in/simone-groot-a36548125/>

Eveline Hamers

e.hamers@amsterdam.nl

Beleidsadviseur [onderwijs, Gemeente Amsterdam](#), met portefeuilles vroeg- en voorschoolse educatie, nieuwkomersonderwijs en internationalisering.

<https://www.linkedin.com/in/evelinehamers/>

Kyra Hanekamp

kyrahanekamp@gmail.com

Stagiaire bij het ABC, masterstudent [NT2 en Meertaligheid, UvA](#). [www.linkedin.com/in/kyra-](http://www.linkedin.com/in/kyra-hanekamp-102545150/)

[hanekamp-102545150/](http://www.linkedin.com/in/kyra-hanekamp-102545150/)

Marcel Heeremans

m.heeremans@ipabo.nl

Docent Nederlands aan de [iPabo, Amsterdam](#). www.linkedin.com/in/marcel-heeremans-11998a14/

Karijn Helsloot

cjhelsloot@gmail.com / k.helsloot@studiotaalwetenschap.nl

Senior adviseur en ontwikkelaar taalbeleid en meertaligheid, [Studio Taalwetenschap](#) /

www.taallectoren.nl. Geeft leiding aan [Taal-naar-Keuze](#), van Stichting Espritscholen. Initiatiefnemer van de [MIME-expertmeetings meertaligheid](#) in het onderwijs.

<https://www.linkedin.com/in/karijnhelsloot/>

Joke Kanters

joke@de-ams.nl

Intern begeleider op de [Amsterdamse Montessori School](#).

Martine de By-Keuning

kopklasamsterdam@gmail.com

Orthopedagoog, en directeur van [Kopklas Amsterdam](#). [www.linkedin.com/in/martine-de-by-](http://www.linkedin.com/in/martine-de-by-keuning-b0a31069/)

[keuning-b0a31069/](http://www.linkedin.com/in/martine-de-by-keuning-b0a31069/)

Bozena Kopczynska

voorzitter@lokomotywa.nl

Voorzitter van het bestuur van het Poolse [Centrum Lokomotywa, Amsterdam](#).

Laurinde Koster

laurinde.koster@gmail.com

Medewerker van Ellen-Rose Kambel, [Rutu Foundation](#).

Virginie Mamadouhv.d.mamadouh@uva.nl

Hoofddocent en onderzoeker bij Sociale Geografie, UvA, programmagroep *Geographies of Globalizations*. Verantwoordelijk binnen MIME voor [Urban Multilingualism](#).
www.uva.nl/profiel/m/a/v.d.mamadouh/v.d.mamadouh.html

Daniela Polisanskad.polisanska@hva.nl

Hoofddocent onderzoek, Faculteit [Onderwijs en Opvoeding, HvA](#). www.linkedin.com/in/daniela-polisanska-462b405/?ppe=1

Moniek Sandersmsanders@hetabc.nl

Onderwijsadviseur en taalspecialist bij [Het ABC](#); coördinator van het netwerk leerkrachten nieuwkomers, [meetingpoint nieuwkomers](#), en implementatiecoach taalprojecten basisonderwijs, zoals *Met woorden in de weer*, begrijpend lezen, taaldenkgesprekken, *Logo 3000*, en *Zien is snappen*.
<http://www.hetabc.nl/het-abc/medewerkers/moniek-sanders/>

Marjan de Smitm.desmit@olympiaschool.nl

Directeur van de [Olympiaschool](#), Amsterdam. <https://www.linkedin.com/in/marjand/>

Maria Vervoorn-Stockm.vervoorn@ishth Hague.nl

Werkzaam als docent Engels en meertaligheid bij de [Pabo van de Haagse Hogeschool](#).

Maartje Thoen-Houbenlezenaandewitsenkade@gmail.com

Logopedist met jaren ervaring op het gebied van lees- en spellingsproblemen. Nu vanuit [Lezen aan de Witsenkade](#) werkzaam met kinderen met taalontwikkelingsstoornissen, op de [Alexander Roozendaalschool](#).

Ivana Tiemani.tieman@askoscholen.nl

Leerkracht schakelklas en taalcoördinator op de [Lukasschool](#), onderdeel van [ASKO, Amsterdam](#).

Michelle Willemsm.a.willems@hva.nl

Programmacoördinator Engels, HvA. Gespecialiseerd in Engels in de basisschool, en [Teaching English in Bilingual Schools Programme](#).

Afgemelde genodigden:

László Marácz (UvA/MIME), **Marjan de Smit** (Olympia school), **Annerose Groot** (het ABC), **Ellen-Rose Kambel** (Rutu Foundation), **Aafke Hulk** (UvA), **Folkert Kuiken** (UvA), **Conny Boendermaker** (Windesheim).

Inleiding derde expertmeeting

Dynamische meertalig onderwijs, thuistalen in het onderwijs en Taal-naar-Keuze

Karijn Helsloot

De expertmeetings *meertaligheid in het onderwijs* kenmerken zich door de brede samenstelling van de deelnemers: alle doelgroepen en stakeholders zitten aan tafel, met uitzondering van de leerlingen zelf. Actieve bijdragen worden geleverd door het basis- en voortgezet onderwijs (po en vo), door het hoger beroepsonderwijs (hbo) dat de lerarenopleidingen verzorgt, door het wetenschappelijk onderwijs (wo) dat het onderzoek verricht, door instanties die professionele ondersteuning bieden, en door beleidsmakers op gemeentelijk en/of nationaal niveau. In deze derde bijeenkomst ligt de focus bij partijen in en rondom Amsterdam, en iets meer bij het primair dan bij het voortgezet onderwijs.

Vanuit de optiek van MIME/UvA is het formuleren van Europese beleidsvoorstellen van groot belang, voor andere partijen kan het gaan om het delen van kennis en *good practices*, alsook om het formuleren van beleid op lokaal of nationaal niveau.

Thuistalen een plek geven in het basis- en voortgezet onderwijs, is een van de kernthema's van de expertmeetings. In lijn met het Europese taalbeleid, 1+2, i.e. moedertaal + twee andere talen, is in de eerste expertmeeting (Helsloot & Mamadouh, 2016a) voorgesteld om de drie talen te laten zijn: i) de nationale taal - het Nederlands in ons geval -, ii) een mondiale lingua franca - Nederland heeft voor het Engels gekozen -, en iii) een derde taal, een taal X, een taal door de leerling/ouders zelf te kiezen. Deze taal X kan de thuistaal zijn van de leerling, maar ook een andere taal. En drie is het minimale aantal.

In lijn met de Universele Rechten van het Kind, opgesteld door de VN, heeft het onderwijs de taak het leren van de thuistaal te stimuleren en te ondersteunen. Is de thuistaal bijvoorbeeld Pools, Roemeens, Iraans, Tigrinya of Wolof, dan is ondersteuning in het Nederlandse onderwijs niet direct voorhanden, en vraagt dus om creativiteit, internet en buitenschoolse actoren.

Verder zou het *alle* leerlingen *op alle schoolniveaus*, van vmbo tot gymnasium, vrij moeten staan om eindexamen te kunnen doen in een (of meer) van de moderne talen die wettelijk nu al zijn toegestaan: naast Engels, Duits en Frans, zijn dat Arabisch, Chinees, Italiaans, Russisch, Spaans en Turks. [Taal-naar-Keuze](#) van de Espritscholen geeft buiten het schoolcurriculum om invulling aan deze keuzevrijheid, via het internationaliseringsbeleid van de gemeente Amsterdam.

Een ander kernthema is *translanguaging*, of omgaan met de meertaligheid in de reguliere klas. Immers, in elke klas in het Nederlandse basis- en voortgezet onderwijs zitten steeds meer leerlingen die naast, of in plaats van, het standaardnederlands een andere taal(variëteit) van huis uit mee hebben gekregen. Naast en samen met het onderwijs Nederlands en Engels, verdienen alle aanwezige talen in de klas aandacht en ruimte. Begrippen die hiernaar verwijzen zijn Talensensibilisering, Translanguaging, en Dynamisch Meertalig Onderwijs.

In [Ruimte voor nieuwe talenten](#) wordt translanguaging beschreven met betrekking tot nieuwkomers, maar de aanpak betreft feitelijk *alle* leerlingen, zowel anderstalige als Nederlandstalige. Om leerkrachten de middelen in handen te geven om de taaldiversiteit in de klas goed en zinvol in te zetten zijn materialen nodig, onderwijs en trainingen.

3^e MIME Expertmeeting

2 oktober 2017
UvA, REC B2.08

Karijn Helsloot
k.helsloot@studiotaalwetenschap.nl

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

MIME
Mobility and Inclusion
in Multilingual Europe

studio taalwetenschap

**Meertaligheid
in het Basis- en Voortgezet Onderwijs**

Focus op Beleid & Uitvoering in Amsterdam

studio taalwetenschap

Meertaligheid in het Basis- en Voortgezet Onderwijs

1^e MIME meeting	2^e MIME meeting
15 maart 2016	11 oktober 2016

Knop om!

**Europees beleid 1+2 / 2+1 talen
Thuistalen toelaten in het onderwijs
Taalsensibilisering - Translanguaging**

studio taalwetenschap

Openbaar debat 23 mei 2017

Wet op het primair onderwijs

Artikel 8 Uitgangspunten en doelstellingen onderwijs

- 1 Het onderwijs wordt zodanig ingericht dat de leerlingen een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doorlopen. Het wordt afgestemd op de voortgang in de ontwikkeling van de leerlingen.
- 2 Het onderwijs richt zich in elk geval op de emotionele en de verstandelijke ontwikkeling, en op het ontwikkelen van creativiteit, op het verwerven van noodzakelijke kennis en van sociale, culturele en lichamelijke vaardigheden.
- 3 Het onderwijs
 - a) gaat er mede van uit dat leerlingen opgroeien in een **pluriforme samenleving**
 - b) is mede gericht op het bevorderen van **actief burgerschap en sociale integratie**, en
 - c) is er mede op gericht dat leerlingen **kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdgenoten**.

Wet op het primair onderwijs

Artikel 9 Inhoud onderwijs

lid 13

Het onderwijs wordt gegeven in het Nederlands. Daar waar naast de Nederlandse taal, de Friese taal of een streektaal in levend gebruik is, kan de Friese taal of de streektaal mede als voertaal bij het onderwijs worden gebruikt. Voor de opvang in en de aansluiting bij het Nederlandse onderwijs van leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond kan **de taal van het land van oorsprong mede als voertaal bij het onderwijs** worden gebruikt, overeenkomstig een door het bevoegd gezag vastgestelde gedragscode.

Wet op het voorgezet onderwijs

Artikel 6a. Taal

Het onderwijs wordt gegeven en de examens worden afgenomen in het Nederlands. In afwijking van de eerste volzin kan **een andere taal worden gebezigd**:

- a. wanneer het onderwijs met betrekking tot die taal betreft, of
- b. **indien de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs dan wel de herkomst van de deelnemers daartoe noodzaakt**, overeenkomstig een door het bevoegd gezag vastgestelde gedragscode.

dynamisch-meertalig onderwijs

Waarom?

Wat?

Hoe?

Waarom?

- Kind centraal / ecologische pedagogiek
- Eerste taal als vehikel tot leren
- Welbevinden
- Motivatie
- Meervoudige identiteit

studio taalwetenschap

Uitvoering & Beleid Meertaligheid in Amsterdam

Gemeente – Besturen – Schoolleiding – Leerkrachten

Ouders en Leerlingen

Regulier PO & VO

Nieuwkomersonderwijs

studio taalwetenschap

Subsidie Internationalisering van het primair en voortgezet (speciaal) onderwijs

Schoolbesturen kunnen subsidie aanvragen voor internationalisering van het primair en voortgezet (speciaal) voortgezet onderwijs. Bijvoorbeeld voor tweetalig onderwijs, activiteiten die het gebruik van een vreemde taal stimuleren, internationale uitwisseling of het opzetten van een internationaal curriculum.

studio taalwetenschap

Taal naar Keuze

esprit
SCHOLEN

✘ Gemeente
✘ Amsterdam
✘

✘ Gemeente
✘ Amsterdam
✘

studio taalwetenschap

studio taalwetenschap

Arabisch
Chinees
Frans
Italiaans
Russisch
Spaans
Turks

TnK kenmerken I

- Heterogene groepen: leeftijd, schoolniveau en taalvaardigheidsniveau
- Individuele leerling én de groep kiezen voor een thema voor verbinding
- Vakoverstijgend onderwijs: Economie en TnK, Geschiedenis en TnK
- Leervormen zijn *blended* (op locatie en op afstand, individueel, groepsgericht en klassikaal) en veelal informeel

TnK kenmerken II

- Geen eindtermen
- Beoordelingskader is ERK+
- Niveau per deelvaardigheid beoordelen,
 - bij aanvang, tussentijds en aan het eind van het jaar
- *Can-do* >> *wanna-do* >> *gonna-do*
- Leerling en leerkracht stellen gezamenlijk leerpad vast

Bijna 40% gebruikt thuis (ook) een andere taal dan de talen op school

Arabisch	33	Portugees	3	Hebreeuws	1
Turks	13	Surinaams	2	Egyptisch	1
Spaans	16	Bulgaars	2	Pools	1
Berbers	11	Italiaans	2	Punjabi, Hindi	1
Chinees	5	Ghanees	2	Kroatisch	1
Russisch	3	Hongaars	1	Zambiaans	1
				Kantonees	1
				Kaapverdiaans	1

Diversiteit in het Amsterdamse onderwijs

Lotje Cohen

Diversiteit in het Amsterdamse onderwijs is de titel van de presentatie van Lotje Cohen, gebaseerd op de gelijknamige [monitor](#) van de afdeling *Onderzoek, Informatie en Statistiek* van de Gemeente Amsterdam.

Het opleidingsniveau van ouders van leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs uit alle bevolkingsgroepen in de stad neemt gestaag toe, en onder relatief laagopgeleiden is de stijging groot. Tegelijkertijd blijkt dat de afstand tussen opleidingsniveaus van ouders met een Nederlandse of westerse achtergrond enerzijds, en met een niet-westerse achtergrond anderzijds steeds groter wordt.

Er is een kleine verschuiving zichtbaar in de migratieachtergrond van Amsterdamse leerlingen: het percentage niet-westerse leerlingen neemt af ten opzichte van leerlingen met een westerse of Nederlandse achtergrond. Ruim 60% van de leerlingen heeft één of beide ouders die in het buitenland zijn geboren.

De segregatie tussen hoge en lage sociaal-economische groepen (SES) wordt echter steeds groter. Lage SES en niet-westerse achtergrond kenmerken vmbo scholen, hoge SES en westerse achtergrond kenmerken categoriaal havo/vwo. Op de categoriale scholen heeft 70% van de leerlingen hoogopgeleide ouders, en op de vmbo-scholen is dat maar 10%, d.w.z. dat een van de ouders minimaal hbo-niveau heeft. Verder blijkt dat 'lage SES-leerlingen' op scholen zitten dicht in de buurt van het woonhuis, en dat 'hoge SES-leerlingen' zich sneller verplaatsen naar een school verder weggelegen. De vrije schoolkeuze in Nederland versterkt de segregatie.

Gemeente
Amsterdam

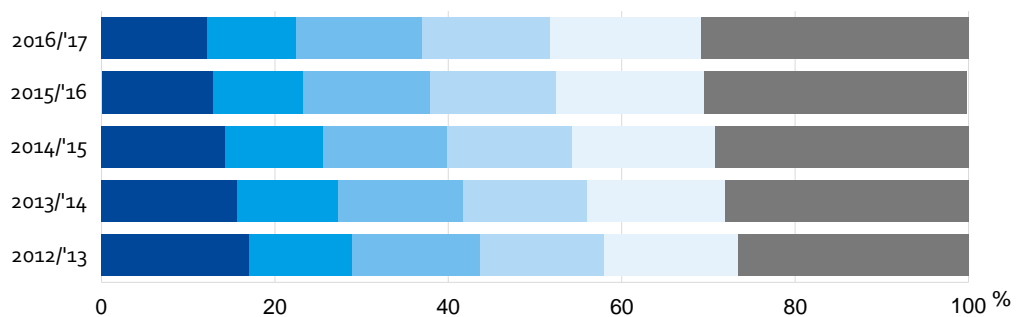
Diversiteit in het Amsterdamse onderwijs

Lotje Cohen
Onderzoek, Informatie en Statistiek

19 februari 2018

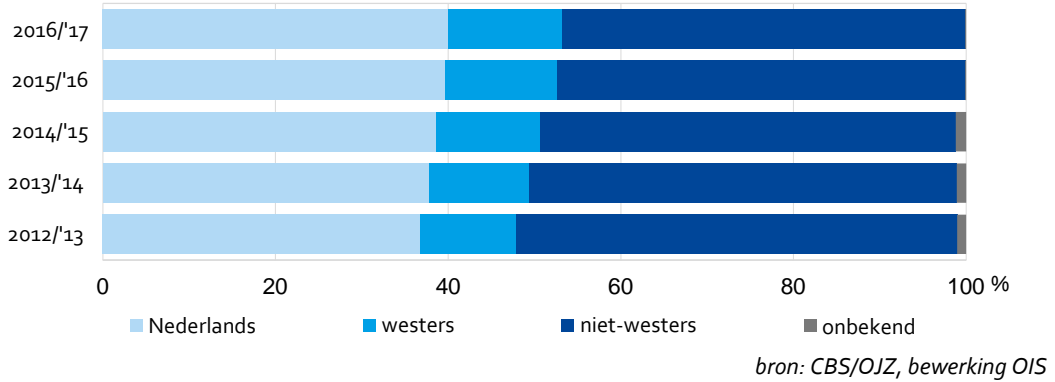
Opleidingsniveau ouders kinderen in het basisonderwijs stijgt

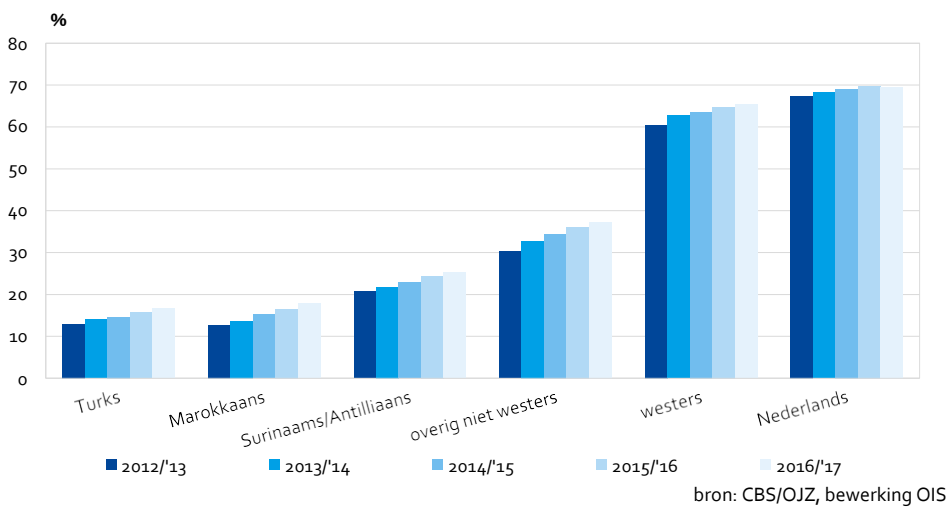
bron: CBS/OJZ, bewerking OIS

60% van de Amsterdamse PO-leerlingen migratieachtergrond (2016/'17)

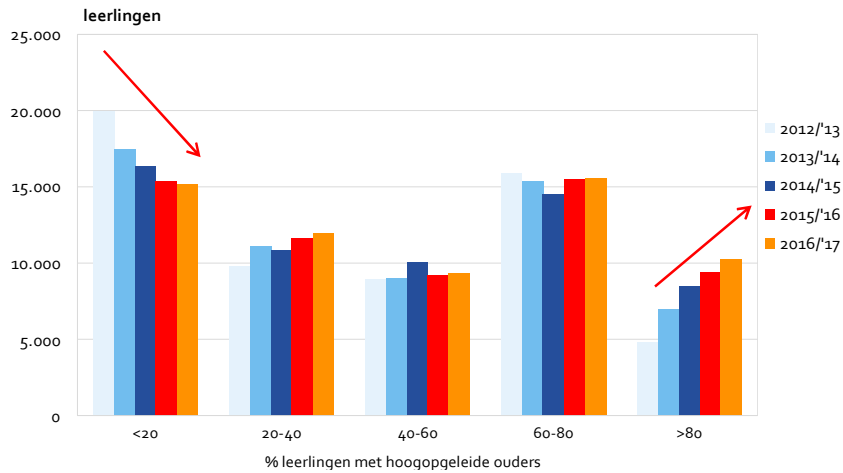
In alle groepen stijgt opleidingsniveau ouders

Meer leerlingen op hoge SES scholen

1 Figuur 1.6 Leerlingen op basisscholen met een bepaald aandeel kinderen met hoogopgeleide ouders, 2012/'13-2016/'17

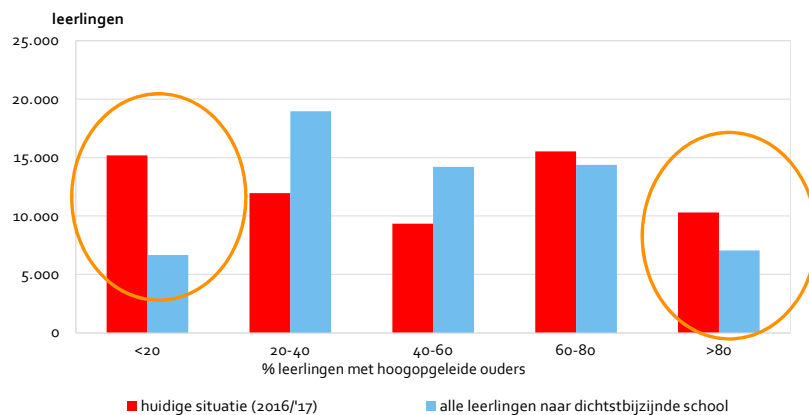

bron: CBS/OJZ, bewerking OIS

Als alle leerlingen op de dichtstbijzijnde school zouden zitten....

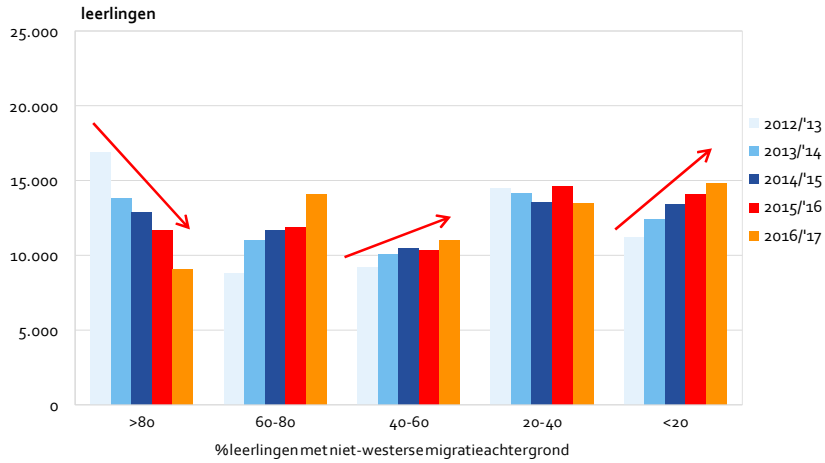
1 Figuur 3.5 Leerlingen op basisscholen met een bepaald aandeel kinderen met hoogopgeleide ouders, als iedereen op de dichtstbijzijnde school zou zitten en in de huidige situatie in 2016/'17

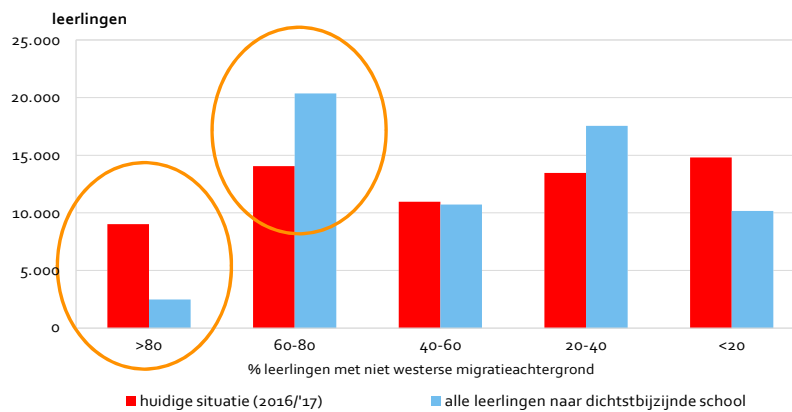
bron: CBS/OJZ, bewerking OIS

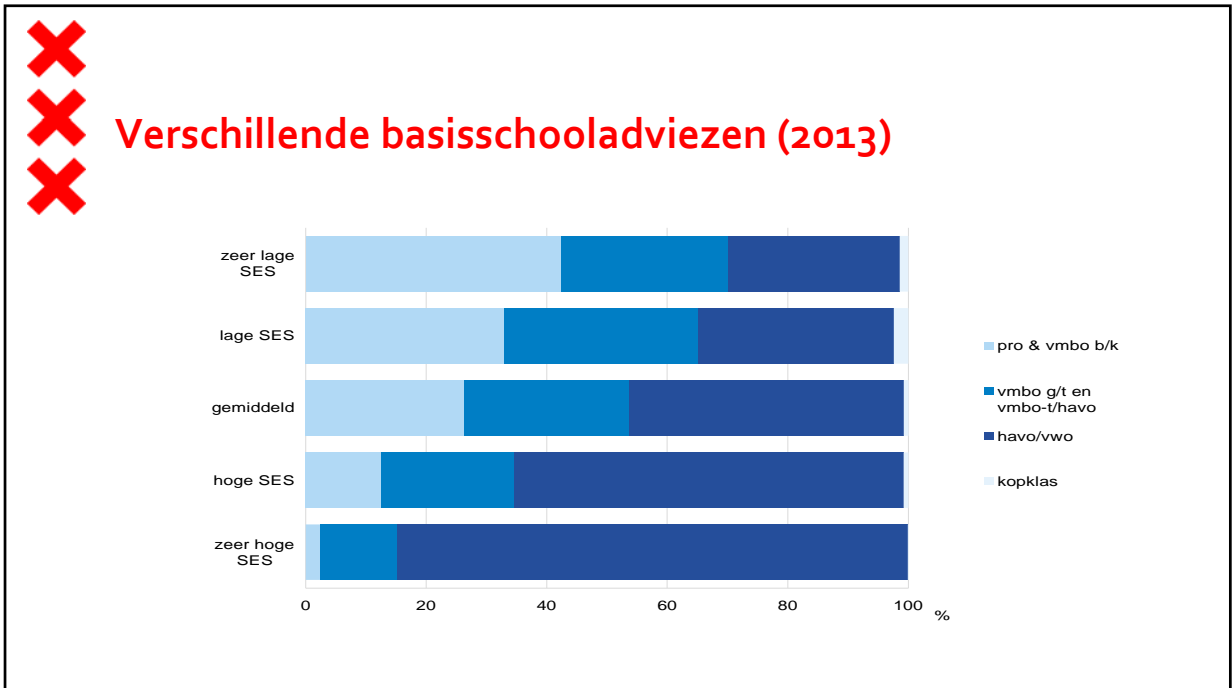
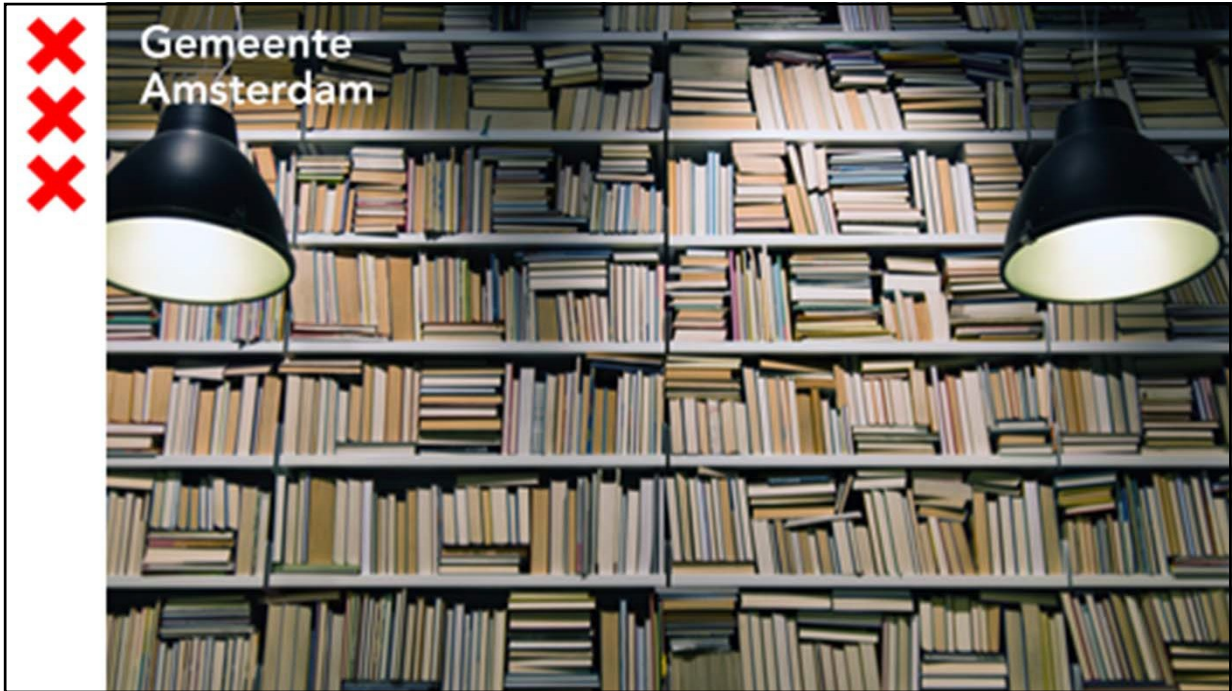

Iets meer leerlingen op gemengde scholen qua migratieachtergrond

Als alle leerlingen op de dichtstbijzijnde school zouden zitten....

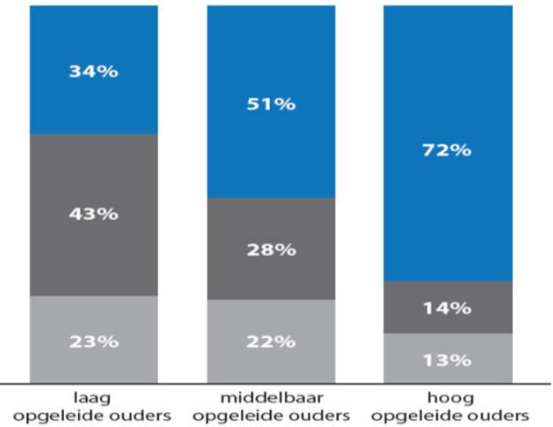

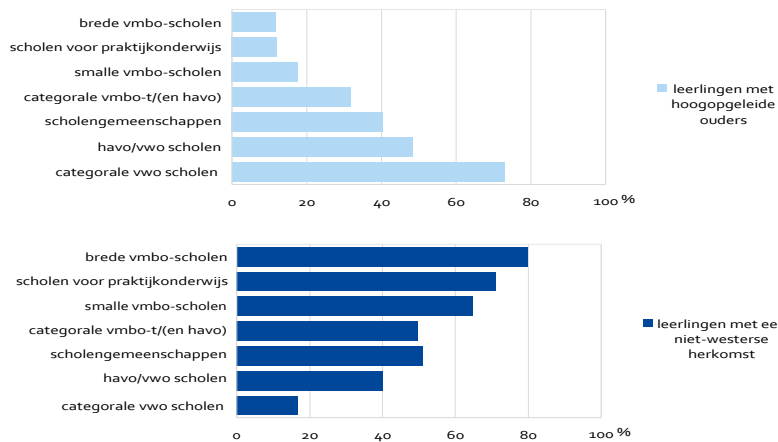
Maar ook de schoolkeuze...

Schoolkeuze van leerlingen met een vwo schooladvies in 2007/'08

■ categorale vwo school
■ havo/vwo school
■ brede scholengemeenschap

Resultaat: totaal verschillende type VO scholen (2014/'15)

Conclusie:

Verslag van TALAVO

Taalachtergrond van Leerlingen in het Amsterdamse Voortgezet Onderwijs

Kyra Hanekamp

Hoe zit het met taalachtergronden van de leerlingen in het vo in Amsterdam? Al eerder heeft Folkert Kuiken in een van de expertmeetings gesproken over TALAVO, *Taalachtergrond van Leerlingen in het Amsterdamse Voortgezet Onderwijs*, maar nu zijn de resultaten beschikbaar. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de aanpak van Guus Extra et al. in de jaren '90 en begin 2000, waarbij de waarde van het gebruik van de thuistalen wordt uitgedrukt in vitaliteit, de vitaliteitsindex.

In Amsterdam hebben de onderzoekers 2525 respondenten tussen de 10-17 jaar verzameld, komende uit alle stadsdelen met uitzondering van stadsdeel Centrum. Nederland-Suriname-Marokko vormt de top-3 van geboortelanden. Meer dan 100 verschillende thuistalen zijn door de leerlingen genoemd, en 56% van de leerlingen is meertalig opgegroeid. De top-10 van talen is: Nederlands, Arabisch, Engels, Turks, Sranantongo, Berbers, Spaans, Ghanees, Russisch, Japans, en Papiamentó.

Per stadsdeel zijn de talen en hun vitaliteit in kaart gebracht, en ook op schoolniveau, en per taalvaardigheid. Lezen en schrijven in het Arabisch of het Berbers zijn bijvoorbeeld veel minder ontwikkeld dan lezen en schrijven in het Turks. De thuistalen worden vooral gebruikt met de grootouders en de moeder, in mindere mate met de vader en broers en zussen. Het Papiaments scoort hoog op de vitaliteitsindex.

Op school leren de leerlingen in volgorde van afname: Nederlands, Engels, Frans, Duits en Spaans. Hun wens is om makkelijker Spaans, Italiaans en Arabisch te kunnen leren op school, naast ook Engels, Frans en Duits.

Het TALAVO rapport is op dit moment nog niet openbaar gemaakt.

Taalachtergrond van leerlingen in het Amsterdamse voortgezet onderwijs - TALAVO

Kyra Hanekamp en Folkert Kuiken

Onderzoeksvragen

Methode

Schooltaalprofiel

Taalvitaliteitsindex

Thuis taalprofiel

Onderzoeksvragen

- **Thuis taalprofiel**
 - distributie thuis talen
 - taalvaardigheid
 - taalkeuze
 - relatie taaldominantie-taalpreferentie
- **Schooltaalprofiel**
 - welke talen leer je op school
 - welke talen wil je leren
- **Taalvitaliteitsindex**
 - gemiddelde van taalvaardigheid, taalkeuze, taaldominantie en taalpreferentie

Methode

- enquête
- 2525 respondentent
 - 10-17 jaar (meeste leerlingen 12-15 jaar)
 - 52,6% jongen, 46,7% meisje
 - top 3 geboorteland leerlingen: Nederland, Suriname, Marokko
 - top 3 geboorteland ouders: Nederland, Marokko, Suriname
- alle niveaus, meeste havo/vwo (20,1%)
- alle stadsdelen, behalve Centrum

Thuisstaalprofiel

- meer dan 100 talen
- 56% van de respondenten spreekt meer dan één thuisstaal
- tien meest gesproken thuisstalen na Nederlands: Arabisch, Engels, Turks, Sranan Tongo/Surinaams, Berbers, Spaans, Akan/Twi/Ghanees, Russisch, Japans en Papiaments
- Wet van Zipf

Thuisstaalprofiel

Verschillen tussen niveaus:

Taal	vmbo- -lwo (%)	vmbo- b (%)	vmbo- k (%)	vmbo- gl (%)	vmbo- tl (%)	vmbo- t/havo (%)	havo (%)	havo/vw o (%)	vwo (%)	praktijk k (%)
Nederl.	96,2	93,7	89,7	89,5	92,7	92,8	95	90,4	96,8	89,8
Arabisch	24,6	21,5	22,1	10,5	23,9	25,1	17,3	8,2	3,7	19,1
Berbers	14,6	9,8	10,3	0	13,5	14,4	5,4	2,7	1,4	7
Sranan	12,3	6,9	4,8	2,6	5,5	4,8	4,1	1,4	1	0
Turks	10,8	19,9	11,2	7,9	17	15,6	3,8	0	3	10,2
Engels	5,4	11,4	10,6	21,1	13,5	18	12,2	23,3	16,4	13,5
Papiaments	3,8	3,5	3	0	1	2,4	1,6	0	3	3,3
Spaans	3,8	3,2	4,2	5,3	0,3	4,2	1,8	5,5	2,8	7
Hindi	2,3	1,3	0,9	0	0,7	1,8	1,4	0	0,6	0,5
Duits	1,5	1,3	0,6	5,3	0,3	1,2	1,6	0	3	0
Akan/Twi	1,5	1,3	0,9	5,3	0,3	0	2,5	0	0,8	2,3

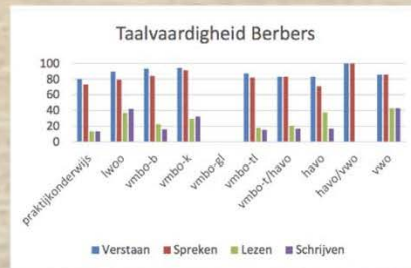
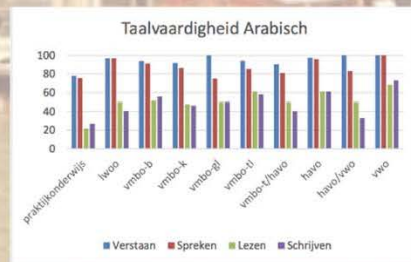
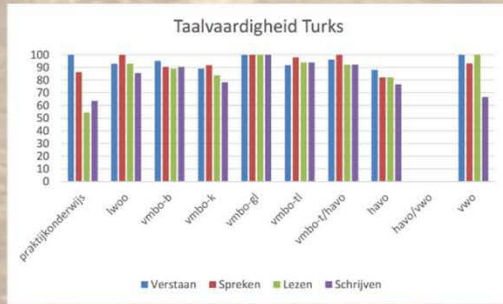
Thuisstaalprofiel

Verschillen tussen stadsdelen

Taal	Noord	Oost	Zuid	West	Nieuw- West	Zuid- Oost
Nederlands	93,6	94,2	95	92,7	92,1	95,5
Arabisch	21	11,1	6,2	32,2	39,7	3
Turks	9,5	5,7	4,3	27,7	24,2	0
Berbers	9,2	6,4	1,9	13,6	19,1	3
Engels	7,8	25,3	18,3	12,4	7,6	20,9
Sranan Tongo	6	5,2	4,3	0	3,2	17,9
Frans	2,3	1,7	2,5	0,6	1,4	1,5
Spaans	2,3	2,8	6,2	2,8	1,4	10,4
Papiaments	1,9	2,2	0,6	2,8	1,1	7,5
Koerdisch	1,4	0,5	0,3	0,6	0,7	0
Urdu (Pakistaans)	1,4	1,6	1,5	3,4	0,4	0

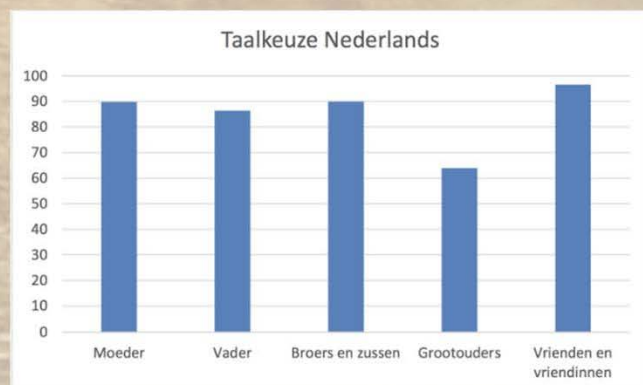
Thuis taalprofiel

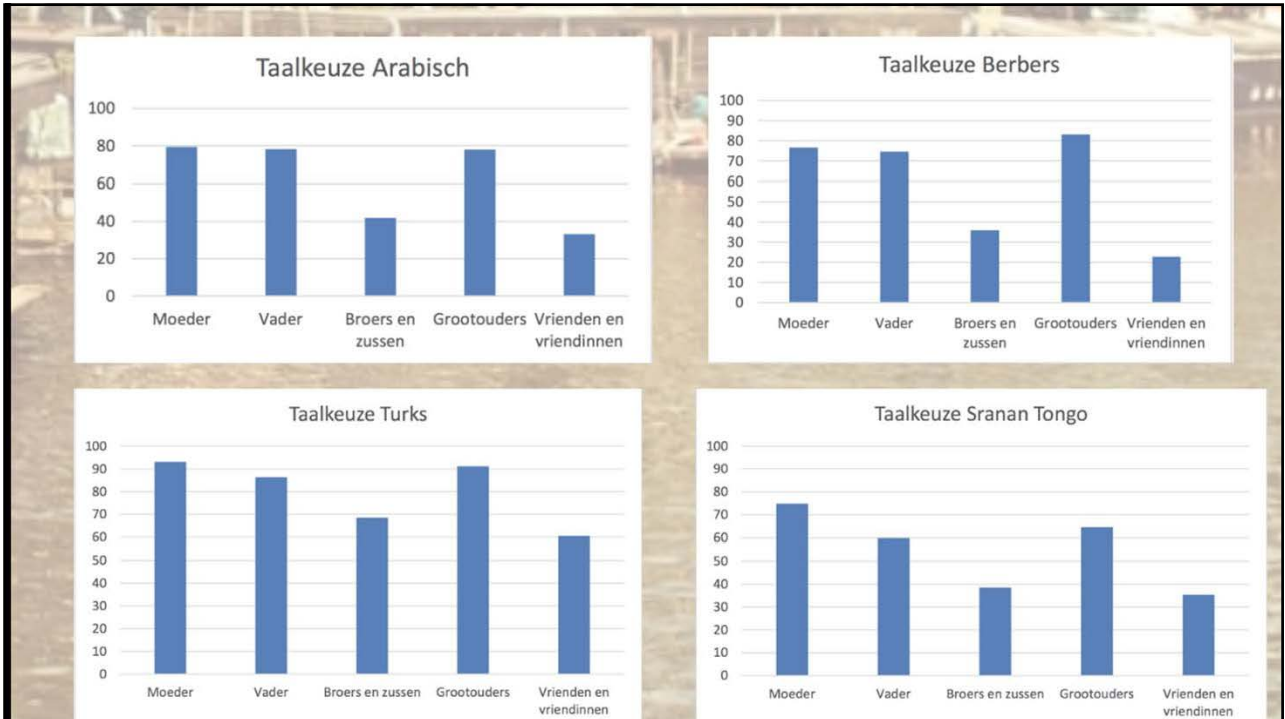
Verschillen in taalvaardigheid

Thuis taalprofiel

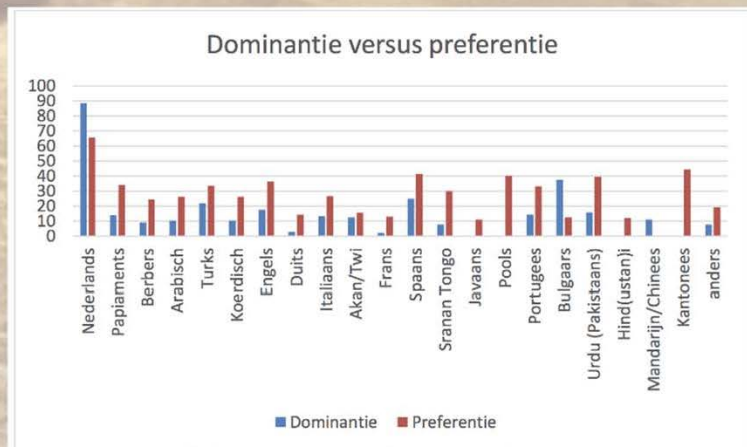
Verschillen in taalkeuze:

Thuis taalprofiel

Relatie taaldominantie-taalpreferentie

Schooltaalprofiel

- respondenten leren naast het Nederlands het vaakst Engels (88,9%), Frans (57,1%), Duits (34,2%) en Spaans (22,8%)
- respondenten willen leren: Spaans (38,5%), Italiaans (20,9%), Frans (20,7%), Duits (20,2%) en Arabisch (15,1%)
- verschillen per niveau en stadsdeel

Taalvitaliteitsindex

Taal	Taalvitaliteitsindex (%)
Nederlands	82
Papiaments	28,8
Engels	23,4
Turks	17,6
Arabisch	11,2
Frans	6,6
Spaans	5,5
Berbers	5,2
Duits	5,1
Sranan Tongo	3,5
Koerdisch	2
Urdu (Pakistaans)	1

Nieuwkomers in het primair onderwijs in Amsterdam Zuidoost

Marja Borgers

Marja Borgers start haar presentatie met een blik terug in de tijd: de samenwerking in het Amsterdamse Taalweb, en de gevolgen van de afschaffing van OALT in 2004. Samen met Studio Taalwetenschap heeft zij in 2005/6 een voorstel ingediend bij het Breed Bestuurlijk Overleg Amsterdam om de thuistalen van de leerlingen een structurele plek te geven in het onderwijs. Dit plan werd toen verworpen: 'de school zorgde voor het Nederlands, de ouders thuis voor de eigen taal'. Deze visie is nu, ruim tien jaar later, voorzichtig aan het veranderen.

Marja is verantwoordelijk voor het nieuwkomersonderwijs bij het *Projectenbureau Primair Onderwijs Zuidoost* (PPOZO). De coördinatie van de opvang is centraal georganiseerd en functioneert goed. Binnen de zeven nieuwkomersklassen verspreid over vier locaties, gaat de meeste aandacht naar de verwerving van het Nederlands, en naar rekenen en andere vakken: de thuistalen spelen geen rol hierbij. De programma's zitten heel erg vol, men voelt de druk vanuit de onderwijsinspectie.

Zuidoost is sinds haar ontstaan in de jaren '70 een multi-etnische en meertalige wijk, met relatief veel migranten uit Afrika en Zuid-Amerika. Het aantal leerlingen (met hun ouders) dat zich ontheemd en getraumatiseerd voelt is groot. En leerresultaten lopen sterk uiteen. De thuistalen en meertaligheid in het algemeen, blijken op de niveaus *bestuur, directie & leerkracht* ofwel geen issue te zijn (bestuur), ofwel van belang, maar zonder gerichte onderwijsaanpak (directie en leerkracht).

Taalbeleid Nieuwkomers Amsterdam Zuidoost

Marja Borgers

- Voorheen: projectleider Taalweb Amsterdam
- Nu: Coordinator Nieuwkomers Zuidoost

Taalweb Amsterdam

- Taalbeleid Amsterdam van 2004 tot 2012
- Andere situatie nieuwkomers:
 - Gezinshereniging
 - Immigratie binnen Europa
 - Minder vaak sprake van oorlogstrauma
- Na OALT geen aandacht meer voor thuistalen
- Schoolbesturen spraken zich uit over meertaligheid in het onderwijs:
 - Binnen taalbeleid alleen aandacht voor verwerving Nederlands
 - Thuistalen geen taak scholen maar taak ouders

Nieuwkomers Zuidoost

- Basisonderwijs Zuidoost van oudsher opvang nieuwkomers
- Jarenlange ervaring met opvang en onderwijs NK
- Op dit moment 7 nieuwkomersklassen op 4 locaties
- Leeftijd 6-12 jaar; maximaal 15 leerlingen per klas
- Sterk uiteenlopend qua ontwikkeling, niveau, motivatie
- Afkomstig uit alle landen van de wereld, maar relatief vaak uit Afrika of Zuid-Amerika
- Kinderen vaak ontheemd en soms getraumatiseerd
- Alle mogelijke thuistalen

Behoeften nieuwkomerskinderen

(piramide van Maslov)

Inhoud lesprogramma nk

- Nederlands natuurlijk!
 - Spreken en luisteren (begrijpen)
 - Woordenschat
 - Zinsbouw
 - Lezen en schrijven
 - Technisch lezen
 - Begrijpend lezen
 - Spelling
- Elke 10 weken volgoetsen
- Rekenen:
 - Rekentaal,
 - Klokkijken
 - Geldrekenen)
- Kennismaken met andere vakken
 - Wereldverkenning
 - Creatieve vakken
- Zwemmen

Niveau bij uitstroom na 1 jaar

- Zeer divers en afhankelijk van:
 - intelligentie
 - afstand tot de Nederlandse samenleving
 - ontwikkelingsniveau en genoten onderwijs in het land van herkomst
 - motivatie, hulp van thuis
- Uitstroomniveau voor technisch lezen (VLL) en woordenschat (MNN) min of meer genormeerd
- Uitstroomniveau voor spelling, begrijpend lezen, rekenen te divers om te normeren

Als kinderen uitstromen zijn ze pas 2^e jaars nieuwkomers!

- Veel kwetsbare kinderen in Zuidoost
- Nog altijd een fikse achterstand verwerving Nederlands.
- Eigen leerlijn is nodig voor elke leerling.
- Scholen in Zuidoost: meertaligheid (Nt2) is de norm.

Drie beleidsniveaus

Schoolbestuur: Meertaligheid geen issue

- Financiële aspect belangrijk
- Toename aantal leerlingen
- Nieuwkomersklassen gebruikt als aanvulling op een te klein leerlingenaantal

Directie: Respect thuishalen, maar geen beleid

- Toename aantal leerlingen
- Financien altijd tekort om recht te doen aan nk-leerlingen
- Veel zorg en aandacht voor (taal)ontwikkeling en welbevinden

Leerkrachten: Respect thuishalen: maar geen bewuste inzet in het onderwijs

- Veel zorg en aandacht voor veiligheid en sociaal-emotioneel welbevinden
- Veel zorg en aandacht voor (taal)ontwikkeling Nederlands
- Behoefte aan taalmethode voor nieuwkomers. Prisma al 20 jaar oud

Extra activiteiten voor alle leerlingen

- Adviesloket
- Passend onderwijs met ambulante begeleiding
- Leerlab
- Brede school
- Zomerschool
- Ouderbetrokkenheid met project verteltassen

Meetingpoint nieuwkomers Amsterdam

- Meertaligheid meer norm dan uitzondering
- Meer aandacht voor 2e-jaars nieuwkomers
- Aandacht voor meertalige kleuters
- Nieuw inspectiekader:
 - Doorlopende leerlijnen ontwikkelen voor alle vakken
 - Meer aandacht voor veiligheid en welbevinden nieuwkomers
 - Meer ruimte voor diversiteit, ook voor meertaligheid
 - Meer aandacht voor andere vakken dan taal; burgerschap, wereldoriëntatie en rekenen (niet voor thuistalen)

Taaldiversiteit op school: de situatie in Vlaanderen

Orhan Agirdag

De kloof tussen de sterkste en de zwakste leerling is bijna nergens zo groot als in Vlaanderen, zo blijkt uit de 2015 PISA gegevens waarin 60 landen met elkaar zijn vergeleken. Die zwakste leerling is vaak de leerling met een migratieachtergrond. *Taal, taal en nog eens taal*, dat is de weg naar de oplossing, volgens bewindvoerders en beleidsmakers. Ja, en die taal, dat is dan toch vooral het Nederlands.

Onderzoeken naar taaldiversiteit en meertaligheid uitgevoerd door de universiteiten van Gent en Leuven bestrijken inmiddels een breed palet van onderwerpen, zo laat Orhan zien. Een inventarisatie onder 500 leerkrachten in het voortgezet onderwijs toont dat 77% van mening is dat het verboden moet zijn om op school de thuistaal te gebruiken, als die taal niet het Nederlands is. Bijna 30% meent ook dat de leerling gestraft dient te worden als hij de thuistaal gebruikt in de school. Een klein percentage denkt daar anders over: ook in reguliere vakken moet de thuistaal ingezet kunnen worden.

Er blijkt een positieve correlatie te bestaan tussen het niveau wiskunde en lezen van leerlingen met een migrantentaal wanneer thuis met naaste familieleden de thuistaal daadwerkelijk wordt gebruikt. En er is een negatieve correlatie wanneer de thuistaal tussen schoolvrienden onderling overheerst, en het aanbod van schooltaal beperkt blijft tot in de klas. Orhan pleit daarom voor opvang van migranten in reguliere klassen, en niet in aparte taalklassen.

Naast de politieke ideologie speelt de onderwijskundige impact van het beleid een grote rol: 40% van de kinderen met een andere thuistaal dan het Nederlands blijkt te kampen met gevoelens van schaamte, en voelt zich veelal minder thuis op school. Er is sprake van institutioneel racisme: tweetalig onderwijs is goed wanneer het het Engels betreft, maar niet als een leerling een andere thuistaal meebrengt.

KU LEUVEN

**The issue of language diversity in Flemish schools:
old problems and new solutions**

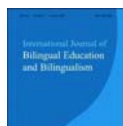
dr. Orhan Agirdag

KU Leuven & University of Amsterdam

www.orhanagirdag.com

Agirdag O & Vanlaar G (2017) Does more exposure to the language of instruction lead to higher academic achievement? A cross-national examination. *International Journal of Bilingualism*.

Pulinx R, Van Avermaet P & **Agirdag O** (2017). Silencing linguistic diversity: The extent, the determinants and consequences of the monolingual beliefs of Flemish teachers. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*.

Agirdag O, Jordens K & Van Houtte M (2014) Speaking Turkish in Belgian Schools: Teacher Beliefs versus Effective Consequences. *Bilig*, 70(3): 7-28.

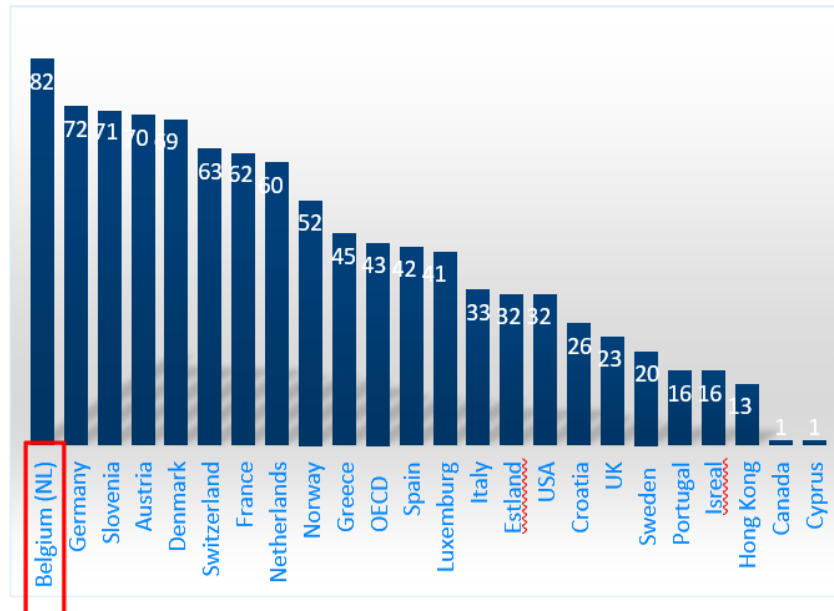
Agirdag O (2010) Exploring bilingualism in a monolingual school system: Insights from Turkish and native students from Belgian schools. *British Journal of Sociology of Education*, 31(3): 307-321.

Van Laere E, **Agirdag, O**, & van Braak, J. (2016). Supporting science learning in linguistically diverse classrooms: Factors related to the use of bilingual content in a computer-based learning environment. *Computers in Human Behavior*, 57, 428-441.

KU LEUVEN

PISA 2015 – Immigrant-Native Achievement Gap

Crevits: "De kloof in ons onderwijs dichten? Taal vormt de sleutel"

Hilde Crevits legt uit hoe ons onderwijs de steeds groter wordende kloof tussen de sterkste en zwakste leerlingen wil dichten

06-12-16, 21.37u - HV - Bron: Te/zake

LEES LATER ★

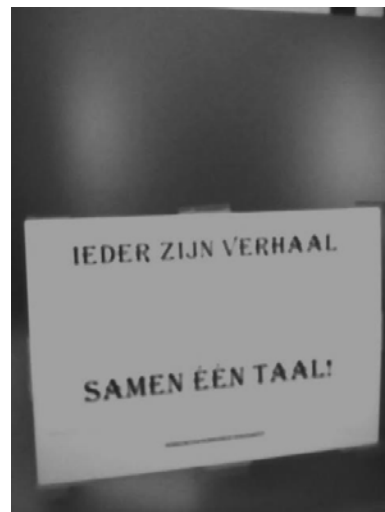

KU LEUVEN

*“I have **three policy priorities** for creating equal opportunities in education: language, language and language”*

(Former Minister of Education, Belgium)

KU LEUVEN

KU LEUVEN

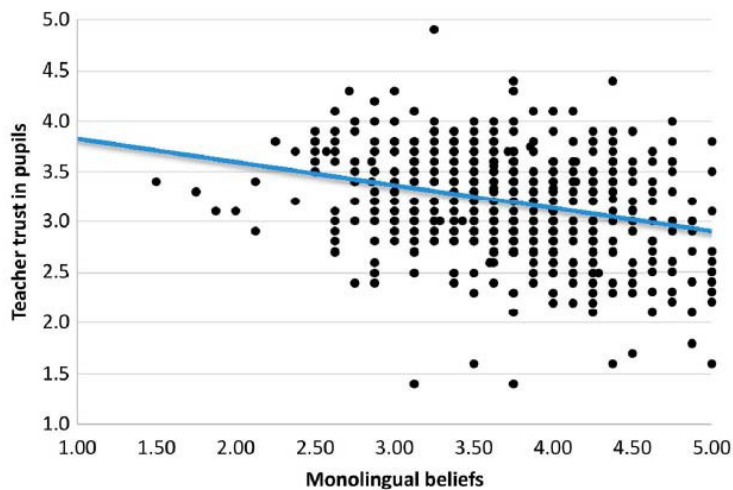

Monolingualism beliefs among teachers

Table 2. Items of monolingual beliefs in education scale.

Item	Description	(Completely) Agree
1	Non-Dutch speaking pupils should not be allowed to speak their home language at school	77.3%
2	The most important cause of academic failure of non-Dutch speaking pupils is their insufficient proficiency in Dutch	78.2%
3	The school library (classroom library, media library) should also include books in the different home languages of the pupils	12.8%
4	Non-Dutch speaking pupils should be offered the opportunity to learn their home language at school	6.8%
5	By speaking their home language at school, non-Dutch speaking pupils do not learn Dutch sufficiently	2.1%
6	Non-Dutch speaking pupils should be offered regular subjects in their home language	3.2%
7	It is more important that non-Dutch speaking pupils obtain a high level of proficiency in Dutch than in their home language	44.7%
8	It is in the interest of the pupils when they are punished for speaking their home language at school	29.1%

Note: Percentage of teachers answering 'agree' and 'completely agree' are shown (N teachers = 674; N schools = 18).

KU LEUVEN

Sarah: Here, *the language is the big problem*, the language plays an important role. That is, they [the pupils] go outside and they immediately start speaking Turkish. In the hall, again Turkish, with their friends, again in Turkish, when they quickly have to tell something, again Turkish. *So we are like constantly, all day long*: “Speak Dutch with each other, say it in Dutch.” (*Teacher, Black Square, female, 29*)

KU LEUVEN

Katja: The school regulations state that only Dutch should be spoken and otherwise they [pupils] get punished.

Researcher: And what do you specifically mean by punishing?

Katja: For example I work with tally marks, when they have five strokes, than they have to write down a page or clean the playground. But it is dependent on the group. With some groups, I have to punish more strictly and quickly. (*Teacher, Black Circle, female, 45*)

KU LEUVEN

PISA 2015

	Model 1 (gross effects)	
	Math	Reading
Intercept	485.11 (8.49)***	479.25 (7.66)***
Language background (ref = LMi)		
Native speaker (NS)	22.84 (3.56)***	24.477 (3.00)***

KU LEUVEN

	Model 3 (gross effects)		Model 4 (net effects)	
	Math	Reading	Math	Reading
Intercept	486.54 (8.05)***	485.76 (7.61)***	457.54 (18.65)***	523.09 (12.88)***
L with mother (ref= mostly IL)				
Mostly ML	0.20 (5.44)	-3.70 (5.22)	5.70 (3.47)	2.25 (3.29)
Equally ML & IL	3.99 (4.17)	6.17 (4.03)	3.95 (3.01)	3.54 (3.55)
L with father (ref= mostly IL)				
Mostly ML	5.60 (6.32)	6.77 (6.56)	8.23 (3.82)*	10.63 (3.74)**
Equally ML & IL	-1.92 (5.48)	0.41 (5.60)	0.37 (2.94)	2.50 (2.99)
L with siblings (ref= mostly IL)				
Mostly ML	2.32 (5.45)	-7.31 (6.00)	1.77 (4.72)	-3.20 (5.44)
Equally ML & IL	-5.38 (3.08)	-8.48 (3.19)**	-3.06 (2.75)	-4.89 (3.08)
L with best friend (ref= mostly IL)				
Mostly ML	-8.78 (2.08)***	-9.73 (2.73)***	-4.90 (1.65)**	-8.44 (1.91)**
Equally ML & IL	-13.17 (2.21)***	-12.04 (2.78)***	-6.09 (1.84)***	-7.97 (2.04)***
L with school friends (ref= mostly IL)				
Mostly ML	-10.08 (7.66)	-7.04 (8.13)	-17.23 (4.39)***	-13.75 (4.43)**
Equally ML & IL	-12.81 (4.34)**	-15.41 (5.42)**	-9.71 (4.40)*	-10.34 (4.73)**

KU LEUVEN

Table 2. Multilevel regression on pupils' academic achievement

	b	se	p
Intercept	-1.233	0.327	0.00
Grade (1=6th)	0.516	0.086	0.00
Gender (1= Girl)	-0.263	0.076	0.00
Generation (1st)	-0.076	0.191	0.69
Generation (2th)	0.042	0.154	0.79
Generation (3th)	ref.		
SES	0.058	0.021	0.01
% Turks	0.003	0.003	0.42
Mean SES	0.201	0.059	0.00
Turkish at home	0.022	0.040	0.58
Turkish at school	-0.032	0.041	0.43

Table 3. Multilevel regression on pupils' sense of school belonging

	b	se	p
Intercept	-0.030	0.344	0.93
Grade (1=6th)	0.114	0.108	0.29
Gender (1= Girl)	0.010	0.097	0.92
Generation (1st)	0.298	0.254	0.24
Generation (2th)	0.202	0.203	0.32
Generation (3th)	ref.		
SES	-0.013	0.027	0.63
% Turks	0.002	0.003	0.55
Mean SES	-0.071	0.060	0.24
Turkish at home	-0.073	0.051	0.15
Turkish at school	-0.155	0.055	0.01

Implications

- There *is* linguistic inequality
- This is (probably) not caused by minority language use
- Even positive effects of L1 use with parents
- But very negative views on L1 use at school
- No methods/means for valorizing linguistic diversity
- Challenge of superdiversity
- Lot of bla bla – Less solutions

Yes we can !

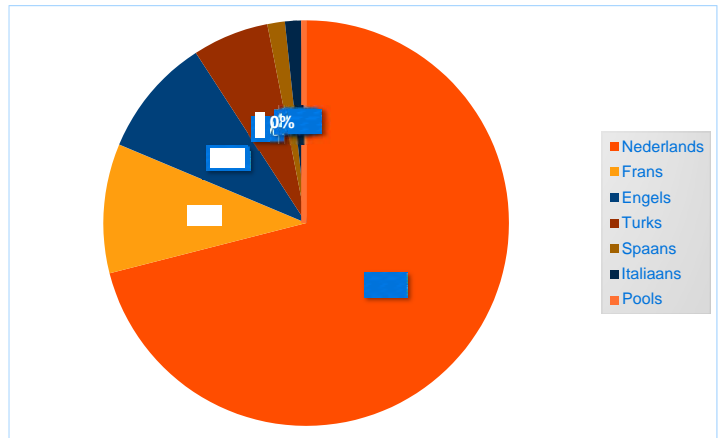
KU LEUVEN

Metrotaal
Mind The Gap

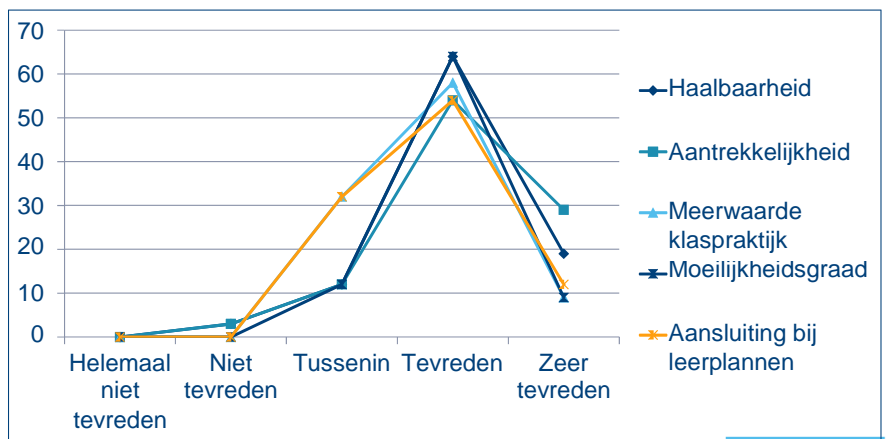
KU LEUVEN

Hoe meertalig wordt E-Validiv gebruikt (log-gegevens)

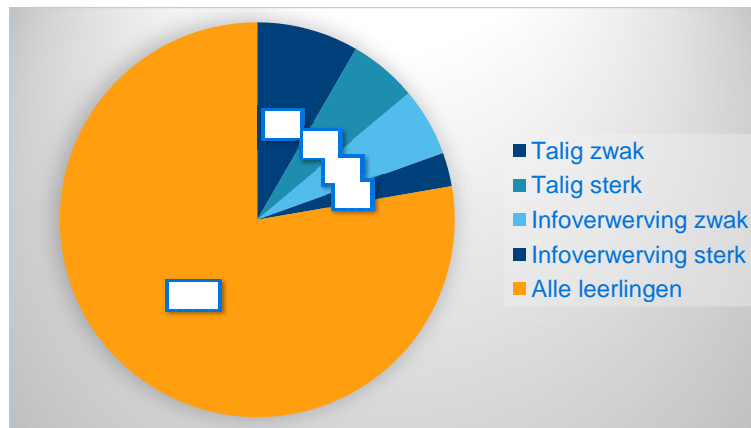
KU LEUVEN

Leraren: Tevredenheid E-Validiv (%)

KU LEUVEN

Leraren: E-Validiv geschikt voor welke leerlingen (%)?

KU LEUVEN

Suggestions for future developers

- Less text – More visuals
- Text-to-speech visualized subtitles
- Boring → Gamification (boys!)
- Child language translators needed

KU LEUVEN

Metrotaal

Mind The Gap

KU LEUVEN

De Kopklas, een kans voor kinderen

Martine Keuning

De Kopklas Amsterdam (www.kopklasamsterdam.nl) is een succesverhaal. Gemotiveerde leerlingen met een taalachterstand in het Nederlands kunnen na groep 8 de Kopklas doen: een extra jaar tussen po en vo, om zo beter beslagen ten ijs het vo in te gaan, en vaak ook op een hoger niveau dan aanvankelijk mogelijk leek.

Martine Keuning is de directeur van Kopklas Amsterdam, en zij vertelt erover met trots en bevologenheid. De meeste leerlingen in de zeven Kopklassen die er nu zijn, d.w.z. ongeveer 85% van de leerlingen, zijn in Nederland geboren. Etnisch gezien zijn de leerlingen zeer divers: er zijn 35 verschillende thuistalen, en 95% van de leerlingen heeft een anderstalige achtergrond.

De thuistalen worden niet systematisch ingezet in de Kopklas.

KOPKLAS AMSTERDAM

2 oktober • Martine Keuning

Quotes oud-leerlingen

- Je verliest geen jaar, je wint er juist heel veel mee.
- De Kopklas was het leukste schooljaar van allemaal en door de Kopklas heb ik een voorsprong met Nederlands.
- Ik heb in 3 weken Kopklas meer van de Nederlandse taal geleerd dan in 3 maanden groep 8. De kleine klas is erg prettig. Ik durf nu veel.
- De Kopklas heeft mij enorm geholpen. Zonder Kopklas had ik de HAVO niet gered.
- Ik ben in de Kopklas veel gegroeid: ik durf meer, ik kan nu goed discussiëren en ik heb goed leren presenteren.
- Ik voel me ook een HLW-leerling, ook al ga ik volgend jaar pas echt naar de brugklas

NT2 & Nederlands vs. andere talen

Leeftijd	NT1-verwervers	NT2-verwervers
4 jaar	3000	1000
5 jaar	3800	1800
6 jaar	4500	2600
7 jaar	5200	3400
8 jaar	6000	4200
9 jaar	8500	5000
10 jaar	11.000	6000
11 jaar	14.000	8000
12 jaar	17.000	10.000

Geschatte receptieve woordenschat van NT1 en NT2 verwervers in het basisonderwijs (Vermeer, 2013)

Kopklas 2017-2018: 35 nationaliteiten; opmerkelijke verschillen

Inhaalslag woordenschat/ alle domeinen van de Nederlandse taal & burgerschapsvorming

Doelgroep Kopklas

- Leerling heeft uitzicht op uitstroom naar MAVO, HAVO of VWO
- De leerling heeft een achterstand in de Nederlandse taal
- 85% in NL geboren, 15% later in NL gekomen
- De leerling is bereid om een jaar te investeren in zijn/ haar (taal)ontwikkeling
- De leerling is zeer gemotiveerd
- Minimaal taalniveau vereist (NB niveau B)
- Basisvaardigheden rekenen in principe op orde
- Uitgebreide screening
- Overleg bij dyslexie, uitstroom groep 7, Kaderleerlingen en NK

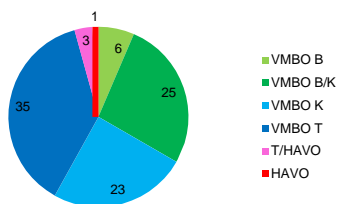
Doel & Middel

- Uitstroom bereiken die past bij de cognitie van de leerling (minimaal + 1 niveau)
- Krachtig team
- Intensief taalaanbod
- Curriculum
- Tijd/ruimte
- Portfolio
- Functioneel huiswerk
- Eigen verantwoordelijkheid
- Intensieve, korte lijnen met ouders

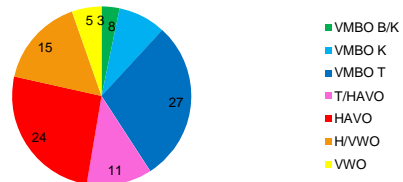

Resultaten

ADVIES VÓÓR DE KOPKLAS

ADVIES NÁ DE KOPKLAS

Selectie en aanmelding

- Signalering door leerkracht/ IB-er
- Bespreken met leerling en ouders
- Aanmelding
- Toetsronde & intake
- Plaatsingsbesluit
- Kopklas & KernProcedure

- Afhankelijkheid/ PR

Vragen en reacties

Meer informatie:
www.kopklasamsterdam.nl

Meertaligheid in de opleiding tot docent basisonderwijs

Marcel Heeremans

Hogeschool iPabo biedt sinds 2016/17 de minor tweedetaalverwerving aan, met nadruk op NT2 en Engels in het basisonderwijs (Eibo en vvto). Marcel Heeremans doet verslag van de eerste lichting met 19 derdejaars studenten. Er wordt gewerkt met gastdocenten en met professionele leergemeenschappen (PLG), bestaande uit vertegenwoordigers van de opleiding en van de betrokken scholen.

In nieuwkomersklassen, vvto-klassen Engels en klassen van Islamitische scholen wordt stage gelopen. De studenten hebben aandacht besteed aan de talige achtergrond van de leerlingen: anderstaligheid is gepresenteerd als iets waar leerlingen trots op mogen zijn. Een conclusie was dat het inzetten op woordenschat Nederlands veel meer gepaard moet gaan met aandacht voor het welbevinden en de betrokkenheid van de leerlingen.

Het procesgerichte kindvolgsysteem van LOOQIN, ontwikkeld vanuit KU Leuven, wordt binnen de minor gebruikt, waarin *welbevinden* en *betrokkenheid* als voorwaarden en kwaliteitsmeters van het leerproces centraal staan. Herkenning en begeleiding van (oorlogs)trauma's krijgt ook aandacht in de minor. De ervaring heeft geleerd dat het aanbieden van het Nederlands pas zinvol is wanneer het eigen verhaal en de identiteit van de nieuwkomer in acht worden genomen.

Er is grote vraag naar adequate kennis en ervaring over tweedetaalverwerving in combinatie met eigen taal en ontwikkeling van de leerling.

De minor tweedetaalverwerving op de Hogeschool iPabo

Annemarie Boschloo, José Smeets en
Marcel Heeremans (m.heeremans@ipabo.nl)

Taal en sociaal: het kind centraal

- ▶ Twee sporen: Nederlands aan anderstalige leerlingen (NT2) en Engels in het basisonderwijs (eibo en vvto)
- ▶ Werken in professionele leergemeenschappen (plg's), zowel op de pabo als op de basisschool

Achtergrondinformatie

- ▶ 19 derdejaars studenten
- ▶ Nieuwkomersklassen, islamitische basisscholen en vvto-scholen (Engels)
- ▶ Twee taaldocenten en een pedagoog

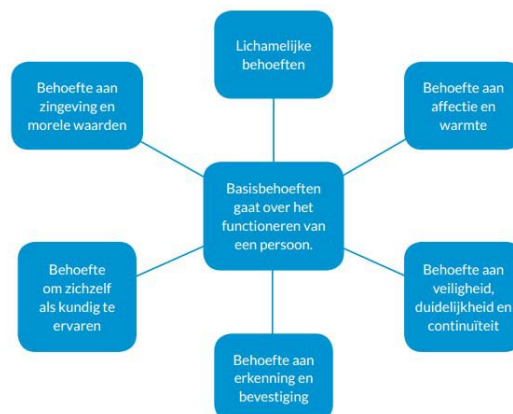
Dit is onze klas

Boekpromotie

Welbevinden: als aan basisbehoeften is voldaan

Looqin handleiding (2015)

7 betrokkenheidsverhogende factoren

- 1) Werken aan een positief klasklimaat
- 2) Voortbouwen op mogelijkheden
- 3) Werkelijkheidsnabijheid
- 4) Activiteit
- 5) Expressie
- 6) Samen leren
- 7) Initiatief

Extra factor: Leerkrachtstijl

(Bron: Looqin handleiding 2015, bijlage 3)

Wat als je nog geen idee hebt voor de
vrije ervaringsruimte?

Volgende moment voor goedkeuring.

**ZOEK!
HET LIT!**

Verschillen met reguliere minoren

- Werken in professionele leergemeenschappen (ook) op de stagescholen
- Lesson-study en onderwijsontwerp
- Vrije ervaringsruimte
- Stagebeoordelingen in de praktijk (i.p.v. video-assessments)
- Uitgangspunt: weinig schrijven veel laten zien in de praktijk (o.a. levend portfolio)

Trots op

- model met Amsterdam/Alkmaar, en stage-plg's/opleidings-plg's werkt
- belang van dit onderwerp: tweedetaalverwerving, waarbij taal en sociale processen in samenhang worden aangeboden
- manier van toetsen
- uitnodigen van gastdocenten
- onderwerp, super relevant! In de praktijk sterk behoefte hieraan
- combi van pedagogiek over veiligheid/trauma en communiceren in een andere

Aandachtspunten

- Toetsing: beoordelingsformulieren aanpassen om meer kwaliteit te halen
- Vaker onderling overleg
- Stage-plg: we willen mentoren meer betrekken bij de stage-plg's
- Engels: met de stuurgroep in gesprek over welke rol Engels in deze minor krijgt

Een schets van meertaligheid in de onderwijspraktijk

Jacqueline Brecher

Jacqueline Brecher is Intern Begeleider op Rosj Pina, een basisschool met een modern orthodox joodse grondslag. De school is een voorbeeld van een multi-etnische en meertalige school in Amsterdam-Zuid, met leerlingen met een brede sociale gelaagdheid.

De school heeft ongeveer 240 leerlingen, waarvan meer dan 60% een ouder heeft die niet oorspronkelijk Nederlandstalig is. Joden vormen een zeer mobiele bevolkingsgroep: ongeveer een kwart van de 16 miljoen Joden op de wereld woont niet meer in het geboorteland. Acculturatie is een vanzelfsprekend proces.

Op Rosj Pina spreken en leren de leerlingen naast het Nederlands het Ivriet - aangeboden in zes extra schooluren -, en thuis spreken zij vaak nog een of twee andere talen, waaronder bijvoorbeeld ook Russisch of Turks. Voor joodse kinderen is het gebruikelijk thuis en met vrienden gesprekken te voeren waarbij verschillende talen worden ingezet. Het kennisniveau van de talen kan echter sterk variëren.

Als in een klassieke tweetalige school zijn de leerkrachten op Rosj Pina tweetalig Nederlands en Ivriet, en wordt in de klas en in de hele school de verbinding tussen deze twee talen expliciet zichtbaar gemaakt.

Rosj Pina heeft een nieuwkomersklas en een schakelklas. Elke nieuwkomer krijgt een taalmaatje toegewezen die dezelfde thuistaal beheerst. Het gebruik van de oorspronkelijke taal van de leerling wordt als brug naar het Nederlands ingezet. Andere talen naast het Nederlands en het Ivriet vormen een legitiem en waardevol communicatiemiddel in de school.

Een consequentie van de meertaligheid is dat bij een grote groep leerlingen in de onderbouw de woordenschatkennis van het Nederlands niet op het landelijk streefniveau is. Echter, vanaf groep 5/6 wordt dit streefniveau bereikt, en na groep 8 blijkt het niveau boven de gemiddelde Nederlandse norm te liggen. Toch heeft Rosj Pina actie ondernomen: drie leerwerkteams - dwars door de school samengesteld - voeren een stevig interventieplan uit om de Nederlandse woordenschat te verbeteren. Sinds maart 2017 wordt hieraan gewerkt. Naast woorden uit de dagelijkse en schoolse taal die de leerkrachten aanbieden, kunnen de leerlingen zelf woorden aandragen.

Een schets van meertaligheid uit de onderwijspraktijk

Context

Rosj Pina is een joodse basisschool in Amsterdam Zuid op modern orthodoxe grondslag. De school biedt profaan basisonderwijs in het Nederlands en daarnaast worden leerlingen op Rosj Pina onderwezen in modern Hebreeuws (Ivriet) en Jahadoet (joodse cultuur, religie en geschiedenis), in totaal gaan zij 6 uur extra per week naar school in vergelijking met andere basisschoolleerlingen in Nederland. Het leerlingaantal ligt rond de 240 leerlingen per schooljaar.

De school heeft een grote instroom van leerlingen die ouders hebben die niet Nederlandstalig zijn, zowel NT2 – leerlingen als meertalige leerlingen. Meertaligheid is binnen Rosj Pina eerder de norm dan de uitzondering.

Op dit punt maak ik even een uitstapje naar het onderwerp 'Joden en meertaligheid'.

Joden zijn met grote afstand de meest mobiele groep op de wereld. Ruim 25 % van de 16 miljoen Joden die thans in de wereld leven, wonen niet in het land waar ze geboren zijn. In Duitsland bijvoorbeeld is meer dan de helft van de eerste generatie Joden migrant (twee niet in Nederland geboren ouders). In Nederland is dat ruim 25 %.

Joods zijn betekent dat je meertalig bent in de figuratieve zin (uitspraak van rabbijn Jonathan Sacks, voormalig opperrabbijn van de orthodoxe gemeentes in GB). Je spreekt de taal van je eigen cultuur en die van jouw omgeving. Dit concept is geworteld in het idee van de diaspora (de verstrooiing). Bij Joden is deze diaspora een constant proces. Je bent nooit thuis of wel je bent overal thuis. Joden zien acculturatie met behoud van eigen cultuur als onderdeel van hun eigen culturele identiteit. Taal is daarbij een middel.

Wat betekent dit voor de doelgroep en de onderwijspraktijk van Rosj Pina;

Op Rosj Pina is sprake van een homogene culturele identiteit (namelijk de joodse, waarbinnen uiteraard nuanceverschillen bestaan die voor dit onderwerp minder relevant zijn). Iedere leerling krijgt profaan onderwijs in het Nederlands. Daarnaast beheerst elke leerling tenminste een andere taal namelijk het Ivriet, dat op school ook onderwezen wordt. Er wordt Ivriet geboden op twee niveaus, native en non-native speakers. Onze leerlingen spreken thuis vaak meerdere talen, evt. naast Nederlands of het Ivriet. Wij hebben leerlingen uit Israël, uit meerdere Europese landen maar ook uit bijvoorbeeld Rusland, de Oekraïne en Turkije. Ruim 60 procent van onze leerlingen heeft tenminste één ouder die niet oorspronkelijk Nederlandstalig is. Voor Joodse kinderen is het gebruikelijk om met familie en vrienden conversaties te volgen en voeren in meerdere talen. Veel van onze leerlingen zijn al meerdere keren in hun leven verhuisd naar een ander land (en een andere taal).

Rosj Pina is geen wijksschool; onze leerlingen wonen in verschillende delen van de stad en zelfs buiten Amsterdam. Dit betekent dat er een grote sociale gelaagdheid is. Het opleidingsniveau van de ouders is zeer divers en dit betekent iets voor de taalrijkheid die thuis wordt geboden. Dus; hoewel onze leerlingen vaak meerdere talen spreken of begrijpen, is er een grote variatie in het niveau waarop deze talen worden beheerst en het taalsysteem van de leerlingen wordt aangesproken.

Praktijk

De school heeft een Nieuwkomersklas voor NT2 leerlingen, en heeft daarnaast een Schakelklas voor leerlingen die een extra taalaanbod behoeven, na de Nieuwkomersklas of in verband met hun meertalige achtergrond en/of hun eventuele taalzwakke aanleg. De school biedt daarnaast nog ondersteuning binnen de basis- en extra ondersteuning van het SWV aan leerlingen met spraak-taalproblematiek.

Hoewel Nederlands de officiële voertaal is binnen de school, worden andere talen als communicatiemiddel gezien. Leerlingen die geen Nederlands spreken worden zo snel mogelijk opgenomen in de stamgroep van hun eigen leeftijd en gekoppeld aan een taalmaatje, een andere leerling die aansluit bij de oorspronkelijke taal van de Nieuwkomer. De leerkrachten ondersteunen het gebruik van de oorspronkelijke taal van de leerling als brug naar het leren van Nederlands (past bij de visie van JBO). Hiermee wordt getracht leerlingen een gevoel te geven dat zij welkom zijn en veilig (het maatje loopt met jou naar de leerkracht als er in de pauze op het plein een probleem ontstaat) en tegelijkertijd wordt meertaligheid hiermee verwelkomt als middel om Nederlands te leren.

Er wordt een expliciete verbinding gelegd op school tussen Nederlands en Ivriet, die ook zichtbaar is in de klassen. Bijvoorbeeld rond bepaalde thema's worden woorden in twee talen visueel gemaakt in de klas. Alle leerkrachten Ivriet, spreken ook Nederlands en ondersteunen waar nodig bij het afnemen van toetsen, bijvoorbeeld bij de intake van Nieuwkomers. De gedragsregels in de school hangen door de school in twee talen (Nederlands en Ivriet), ondersteund door pictogrammen, hetzelfde geldt voor de bordjes die naar het toilet verwijzen of bepaalde teksten in onze schoolgids.

Echter:

Op Rosj Pina worden minstens vier maal per jaar de leeropbrengsten van de individuele leerlingen gewogen en twee maal per jaar de leeropbrengsten van de gehele school. Al enige jaren vallen de lage scores op de toetsen taal- en woordenschat met name in de onderbouw op. Vanaf groep 5/6 trekken deze opbrengsten bij en vallen dan uiteindelijk bij onze schoolverlaters boven de gemiddelde Nederlandse norm.

Je zou kunnen zeggen dat onze meertalige leerlingen een enorme inhaalslag maken en dat dit mogelijk 'gewoon' bij hun meertaligheid hoort, dat zij met een vertraging hun Nederlandse woordenschat uitbreiden (hier leg ik meteen een vraag neer in dit gezelschap). Wij hebben echter besloten het als een signaal te zien dat ons woordenschatonderwijs met name in de onderbouw moet worden verbeterd. In maart 2017 is besloten in te zetten op het vak woordenschat binnen de school.

Rosj Pina werkt sinds schooljaar 2016-2017 volgens het concept van stichting Leerkracht. Er wordt door de leerkrachten in 3 Leerwerkteams, die dwars door de school zijn samengesteld (dus leerkrachten van, onderbouw, middenbouw, bovenbouw en managementteam, zowel profaan als joodse identiteit werken met elkaar aan thema's die deels door hen zelf worden voorgesteld deels door het schoolplan worden ingegeven.).

Deze Leerwerkteams hebben eerst onderzoek gedaan naar woordenschatonderwijs aan meertalige leerlingen en hebben vervolgens een aantal interventies uitgeprobeerd, geëvalueerd en verbeterd.

De leerkrachten gaan bij elkaar in de groep kijken om van elkaar te leren en elkaar feedback te geven.

Het inzetten van leerwerkteams is in mijn ogen een uiterst geschikt middel bij het verbeteren van woordenschatonderwijs, omdat goed woordenschatonderwijs valt of staat met leerkrachtvaardigheden. Onze meertalige leerlingen krijgen thuis niet altijd het impliciete en expliciete taalaanbod dat hun Nederlandstalige leeftijdsgenoten krijgen. Met andere woorden, er zijn bepaalde woorden die zij nooit thuis zullen horen of thuis in een rijke context aangeboden zullen krijgen. De school is voor hen de omgeving bij uitstek waar ze Nederlands leren, de hele dag door, van hun leerkrachten (daarnaast worden ouders wel aangemoedigd buiten school Nederlands aan te bieden; sportclubs, luisterboeken, films, computer etc).

Op dit moment zijn er afspraken gemaakt per bouw (dus per leeftijdscategorie) hoeveel nieuwe woorden leerlingen per week aanleren, hoe vaak woorden moeten worden aangeboden en herhaald per leeftijdscategorie en de verschillende manieren waarop deze woorden moeten worden aangeleerd (dus niet alleen auditief, maar ook visueel en via samenwerkings- en spelvormen). Daarbinnen wordt gedifferentieerd op drie niveaus, naast het gemiddelde niveau van de klas, zijn er leerlingen die sneller de aangeboden woorden oppakken en moeilijkere woorden aankunnen en leerlingen die meer instructie en herhaling nodig hebben. De taalzwakke leerlingen krijgen buiten de groep extra instructie of preteaching in de Schakelgroep of de Op Maat Groep (andere passend onderwijsgroep).

Leerkrachten kiezen bewust voor woordenschat-woorden die nodig zijn voor het dagelijkse algemene gebruik en passen bij het niveau van de leerlingen en woordenschatwoorden die tot de schooltaal behoren. Hierbij wordt deels gebruik gemaakt van de methode (Staal) en deels van eigen woordenschatlijsten (bijvoorbeeld voor rekentaal). In de groepen worden wekelijks kleine woordenschat-toetsen afgenomen om te controleren of de woorden bij de leerlingen zijn 'binnen gekomen'.

Het is de bedoeling dat alle leerkrachten in elke les een verbinding proberen te maken met de woorden van de week, maar ook dat er in alle lessen talig instructie wordt geboden, dwz. begrippen worden op meerdere manieren benoemd en uitgelegd. Bijvoorbeeld als de leerkracht in de rekenles het begrip 'delen' uitlegt, probeert hij of zij dit begrip reken-technisch maar ook taal-technisch te duiden en in verschillende contexten te plaatsten. Hetzelfde geldt voor de gymnastiekles en de lessen creatieve vorming. Woordenschat onderwijs beperkt zich m.a.w. niet tot het geven van een lesje een of twee keer per week. Leerlingen worden expliciet en impliciet uitgenodigd om zelf woorden in te brengen en vragen te stellen over woorden. Dit lijkt voor de hand te liggen, maar een open cultuur waarin leerlingen kwetsbaar durven te zijn en durven te benoemen wat zij niet weten, waarin vragen een blijk van nieuwsgierigheid zijn, is essentieel voor goed taalonderwijs en is door de leerwerkteams gekozen als een van de pijlers van het woordenschatonderwijs.

We zijn nu enkele maanden op pad met deze interventies, die elke 6 weken opnieuw worden geëvalueerd en aangescherpt. Wat mij betreft is de grootste winst dat er zo veel meer bewustzijn is ontstaan bij onze leerkrachten over hun rol binnen het Nederlandse woordenschatonderwijs aan de leerlingen van Rosj Pina die voor een groot deel Nederlands als tweede of andere taal spreken.

Amsterdam, 2 oktober 2017

Meertaligheid in het onderwijs: visies vanuit de onderwijsadviesdienst *Moniek Sanders*

Al jarenlang komt Moniek Sanders als onderwijsadviseur op basisscholen in en rondom Amsterdam om te observeren, adviezen te geven over taalonderwijs en te werken aan taalbeleid. NT2 en meertaligheid hebben haar bijzondere belangstelling.

In de afgelopen periode heeft het vanuit gemeentelijke aansturing gedraaid om meetbaarheid: meetbare taalvaardigheid, zoals spelling, technisch en begrijpend lezen, woordenschat. Dit normeren en standaardiseren heeft veel opgeleverd, maar heeft ook als consequentie dat taalvaardigheden als spreken en schrijven minder aandacht krijgen, want lastiger meetbaar.

Woordkeuze, in plaats van woordenschat, taal in betekenisvolle situaties en de rol van taal bij persoonsvorming, creativiteit en socialisatie van de leerlingen: het zijn aspecten van taal die niet of nauwelijks gestandaardiseerd kunnen worden, en die we wellicht ook niet willen standaardiseren.

De multi-etnische toename van de bevolking gaat gelijk op met een toename in meertaligheid van leerlingen: meertaligheid in het onderwijs moet de norm zijn, in plaats van de eentaligheid die nu nog als uitgangspunt geldt.

Virtuoos in (taal)onderwijs, het motto van Het ABC, benadert de drie onderwijsdoelen Socialisatie, Persoonsvorming en Kwalificatie vanuit het perspectief van meertaligheid: goed Nederlands, samen met andere aanwezige talen.

virtuoos in onderwijs

Meertaligheid in het Amsterdamse onderwijs – perspectief van een onderwijsadviseur

virtuoos in onderwijs

7

Meertaligheid in het Amsterdamse onderwijs –

Wat is meertaligheid?

Praktische definitie:

Je bent meertalig als je meer dan één taal nodig hebt om in het dagelijks leven te functioneren.

WWW.HETABC.NL

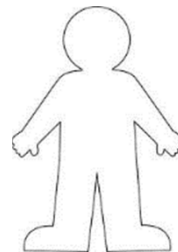
Meertaligheid: eigen ervaring

Welke talen spreek je zelf?

Kies voor elke taal een kleur en geef elke taal een plek in je lichaam

Bespreek met z'n tweeën

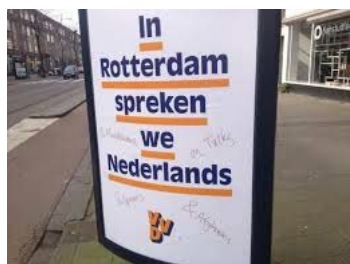

WWW.HETABC.NL

3

Meertaligheid de norm?

In
Rotterdam
spreken
we
meer dan
100 talen

WWW.HETABC.NL

4

Meertaligheid de norm?

WWW.HETABC.NL

5

Dit kom ik tegen in mijn praktijk (en privé):

- Een leerkracht die mij en de rest van het team onderwijst over de schrijfwijze van het Arabisch
- Een leerkracht die in de pauze Koerdisch met mij begint te spreken
- Een directeur die mij verbaasd vertelt dat twee goed Nederlands sprekende ouders van Turkse origine hun kind thuis uitsluitend Turks hebben geleerd
- Volwassen familie in de omgeving van opgroeiende kinderen die zelf graag Nederlands willen leren en daarom uitsluitend Nederlands willen spreken (weinig taalcontact kinderen met hun 'moedertaal')
- De opmerking: 'dit kind is zonder taal binnengekomen'

WWW.HETABC.NL

En zo kan het ook:

- Bij het kleuren benoemen bij de peuters zegt een Arabisch sprekend jongetje: 'asfar'. Leidster bevestigt en zegt: 'Goed zo, dat is geel.'
- Bij een schrijfo opdracht over misverstanden in communicatie leerlingen de gelegenheid geven het te hebben over moedertaal en Nederlands. Kinderen discussiëren met elkaar over de vertaling
- Een studiev aardige 11-jarige nieuwkomersleerling uit Syrië een woordenboek laten gebruiken (Arabisch-Nederlands of Engels-Nederlands)
- Een joodse leerling wil een woordweb maken

WWW.HETABC.NL

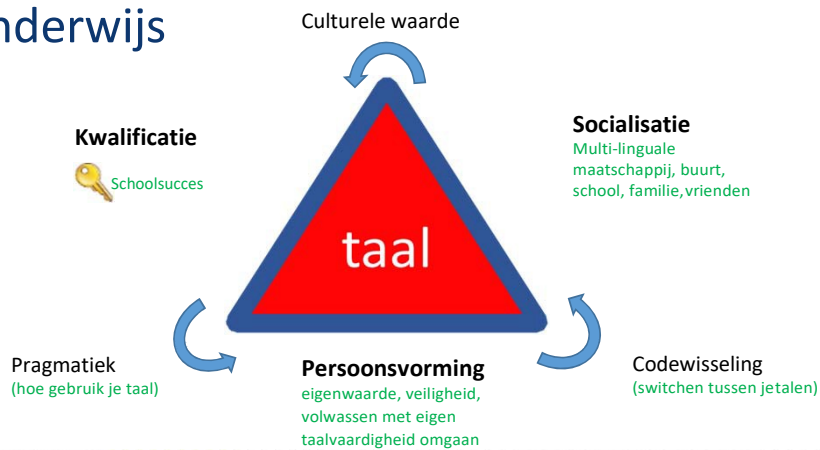
Woordweb van leerling voor de klas

WWW.HETABC.NL

Virtuoos taalonderwijs: de plek van meertaligheid in de drie doeldomeinen van het onderwijs

Afsluiting

<https://issuu.com/kvguitgeverij/docs/meertaal/30>

Moniek Sanders: msanders@hetabc.nl

06-31631620

 @moniek_ABCtaal

WWW.HETABC.NL

Conclusies en aandachtspunten

Karijn Helsloot

De knop omzetten, met een open-mind andere talen toelaten in de klas, het wordt als laaghangend fruit gezien, zo is de stemming onder de aanwezigen.

Het begint met simpelweg vragen naar de talenkennis van de leerling en zijn naaste familieleden, het in kaart brengen ervan in een taalnetwerk, en dit zichtbaar maken in de klas. In de V.S. vullen ouders een *Home Language Survey* in op het moment dat hun kind op de school wordt aangemeld. Is dit niet een stap die we in Amsterdam, in Nederland kunnen gaan zetten?

De aandacht voor het Nederlands, inzetten op NT2, is van het grootste belang voor nieuwkomers, voor oudkomers, en voor algemeen taalzwakke leerlingen. Juist de verbinding leggen tussen het Nederlands en aanwezige andere talenkennis is van grote waarde. Het gaat om het actief mogen gebruiken van de bewuste en onbewuste talenkennis die er al is.

Door standaardnormen die zijn gebaseerd op eentalige Nederlandse leerlingen toe te passen op meertalige leerlingen wordt tekort gedaan aan de waardevolle kennis die meertalige leerlingen hebben. Het negeren van die kennis, of haar niet bewust aanboren is pedagogisch gezien een 'gewelddadige' handeling.

Internationalisering staat hoog in het vaandel, bij de gemeente, bij veel scholen in Amsterdam. Meer dan 60% van de Amsterdamse bevolking heeft een meertalige achtergrond. De belangstelling om uit vrije keuze talen te leren is beslist aanwezig, zo blijkt uit onderzoek en projecten. Inspraak, uitdaging, zelfstandig kiezen, ze motiveren de leerlingen: Rosj Pina, de Kopklas, TALAVO, het Marcanti College, Taal-naar-Keuze, het zijn voorbeelden die dit illustreren.

Meertaligheid in het onderwijs kan allerlei vormen aannemen, van strikt tweetalig onderwijs, tot hele diverse en ruime vormen van meertaligheid. *Translanguaging*, dynamisch meertalig onderwijs vraagt om taalkundig inzicht, om kennis over taalkenmerken en het systematisch toepassen van taalvergelijking.

Het vraagt ook om beleid dat gedragen wordt door schoolbesturen, directies en door docenten en begeleiders dwars door de school heen. Het is van belang om als school een plan te hebben waarin de verhoudingen Nederlands, Engels en andere talen worden vastgesteld, en waarin de aandacht voor deze talen structureel over de lessen wordt verspreid. Bijscholing, onderwijsbegeleiding, het maken en delen van *good practices*, ze zijn hard nodig, en vragen erom erkend te worden als legitieme wensen.

Het gemeentelijk onderwijsbeleid zou naast internationalisering, taalstimuleringsprogramma's in Vroeg en Voorschoolse Educatie (vve) en voorlezen, een specifieke visie en bijbehorend programma meertaligheid dienen te bevatten. Zou het toelaten van thuistalen in het onderwijs de tendens tot segregatie kunnen keren? Welk beleid is wenselijk en uitvoerbaar? Het zijn vragen voor een vervolg. De meeting wordt afgesloten met de wens om vaker bijeen te komen, om een netwerk op te zetten dat specifiek gericht is op meertaligheid, een opvolger van het Taalweb.

POMA

Primair-Onderwijsnetwerk Meertaligheid in Amsterdam en omstreken

Wij nodigen basisscholen en andere betrokken instanties uit zich aan te sluiten bij dit nieuwe netwerk voor Amsterdam en omstreken, gericht op meertaligheid, voor het basisonderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs.

POMA is een spin-off van het Europese project MIME: *Mobility and Inclusion in Multilingual Europe* - www.mime-project.org, en van de Amsterdamse MIME expertmeetings georganiseerd door Karijn Helsloot van Studio Taalwetenschap, samen met de UvA - <http://meertaligamsterdam.socsci.uva.nl/Expertmeeting.html>.

Leerkrachten, taalcoördinatoren, intern begeleiders, schooldirecteuren, onderwijsadviseurs en -beleidsmakers, taalspecialisten, logopedisten en taalkundigen, u kunt zich aanmelden om met elkaar inzichten, obstakels en wensen te bespreken over de thuistalen van leerlingen en over de positie ervan in het onderwijs, over vroeg vreemdetalenonderwijs en over het onderwijs Nederlands als eerste of tweede taal in een meertalige omgeving.

Jaarlijks zullen twee bijeenkomsten worden georganiseerd. Een school of andere instantie kan lid worden van POMA, en twee afgevaardigden naar een bijeenkomst sturen. Er zal een jaarcontributie worden gevraagd van ongeveer 150,- euro per instantie. Een lidmaatschap geldt voor minimaal twee jaar. Van de contributie worden organisatorische en logistieke zaken bekostigd, en een vergoeding voor genodigde sprekers. De bijeenkomsten zullen plaatsvinden op de dinsdag-, woensdag- of donderdagmiddag, bij het ABC, Baarsjesweg, of op een locatie die dichterbij de deelnemers in het netwerk.

Geef vrijblijvend uw belangstelling aan via <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSf7uqQ2rRf9H-YTd6wGlZuBuMbkJ3Km4beFPbfgnhQFniBbOw/viewform>. Of stuur een bericht naar k.helsloot@studiotaalwetenschap.nl of naar msanders@hetabc.nl om een digitale link te ontvangen naar het formulier. Ook voor vragen kunt u bij hen terecht.